

PME
2/2025

Prawo Mediów Elektronicznych

Kwartalnik Naukowy

CBKE

 Uniwersytet
Wrocławski

Dostęp online:

<https://bibliotekacyfrowa.pl/publication/159418>

<https://repozytorium.uni.wroc.pl/publication/152092>

<https://www.pme.uni.wroc.pl>

<https://doi.org/10.34616/152092>

Prawo Mediów Elektronicznych

Kwartalnik Naukowy

pod redakcją prof. Jacka Gołaczyńskiego

Uniwersytet Wrocławski

<https://orcid.org/0000-0002-3295-7099>

2/2025

Wrocław 2025

Redakcja

Redaktor naczelny: prof. dr hab. Jacek Gołaczyński, Uniwersytet Wrocławski

Sekretarz redakcji: dr Rafał Skibicki, Uniwersytet Wrocławski

Członek redakcji: Agata Jałowiecka, Uniwersytet Wrocławski

Rada Programowa

Przewodniczący: dr hab. Wojciech Wiewiórowski, Uniwersytet Gdański, EIOD

Członkowie

r.pr. Włodzimierz Chróścik

sędzia Jacek Czaja, Naczelný Sąd Administracyjny

adw. Rafał Dębowski

dr hab. Svetlana Fursa, Taras Shevchenko National University of Kyiv

dr hab. Włodzimierz Gromski, emerytowany prof. UW

dr hab. Marlena Jankowska, prof. nadzw. UŚ

adw. Xawery Konarski

prof. Avv. Michele Angelo Lupoi, University of Bologna

prof. dr hab. Jacek Mazurkiewicz, Uniwersytet Zielonogórski

dr hab. Radim Polcak, prof. Uniwersytetu w Brnie

dr hab. Grzegorz Sibiga, prof. nadzw., Instytut Nauk Prawnych PAN

dr hab. Piotr Stec, prof. nadzw., Uniwersytet Opolski

dr hab. Joanna Studzińska, prof. nadzw., Akademia Leona Koźmińskiego

dr hab. Dariusz Szostek, prof. nadzw., Uniwersytet Śląski w Katowicach

prof. dr hab. Grażyna Szpor, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

prof. dr Andreas Wiebe, University of Goettingen

prof. dr hab. Krzysztof Wójtowicz, Uniwersytet Wrocławski

Recenzenci

dr hab. Andrzej Adamski, prof. nadzw. UMK

prof. Zsolt Balogh, Corvinus University

prof. dr hab. Sławomir Cieślak, Uniwersytet Łódzki

dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. nadzw. USz

prof. dr hab. Jacek Górecki, Uniwersytet Śląski

prof. em. dr Wolfgang Kilian, University of Hannover

dr Wojciech Lamik, OIRP we Wrocławiu

prof. dr hab. Ryszard Markiewicz, Uniwersytet Jagielloński

dr Adrianna Michałowicz, Uniwersytet Łódzki

prof. hab. dr Vytautas Nekrošius, Vilnius University

dr inż. Rafał Prabucki, Uniwersytet Śląski

dr hab. Joanna Studzińska, prof. nadzw., Akademia Leona Koźmińskiego

dr hab. Marek Świerczyński, prof. nadzw. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

prof. Richard Warner Ph.D, Kent College of Law, Chicago

dr hab. Kazimierz Zgryzek, prof. nadzw. UŚ

© Copyright by Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2025

Korekta (język polski): Wojciech Nowakowski, Aleksandra Dorywała

Projekt i wykonanie okładki: Agata Jałowiecka

Skład i opracowanie techniczne: Munda Maciej Torz

Wydawca

E-Wydawnictwo, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

ISSN 2082-100X

Adres redakcji

Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii,

Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej

ul. Uniwersytecka 22/26, 51-145 Wrocław

e-mail: jacek.golaczynski@uwr.edu.pl

Wersją pierwotną (referencyjną) czasopisma jest wydanie elektroniczne.

Spis treści

Weronika Głowacka

Konsekwencje krajowego podejścia do transpozycji dyrektyw PSD1 i PSD2 w obszarze usług płatniczych. 7

Barbara Hołodnik

Sztuczna inteligencja w roli samodzielnego sędziego a prawo do rzetelnego procesu sądowego 21

Dominika Koziel

Deepfake a wpływ na prywatność 45

Weronika Głowacka*

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

ORCID: 0009-0000-9991-1717

Konsekwencje krajowego podejścia do transpozycji dyrektyw PSD1 i PSD2 w obszarze usług płatniczych

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie konsekwencji krajowego podejścia do transpozycji dyrektyw PSD1 i PSD2 w obszarze usług płatniczych, a w szczególności w zakresie polskiej pierwszej usługi płatniczej. Autor wyjaśnia genezę powstania regulacji prawnych w zakresie usług płatniczych, wskazuje na różnice pomiędzy europejską a polską definicją usług płatniczych, a także zwraca uwagę na skutki krajowej modyfikacji katalogu usług płatniczych w kontekście jednolitej licencji dla wszystkich dostawców na terenie Wspólnoty.

W dalszej części autor wskazuje, że obecny kształt przepisów może rodzić uzasadnione wątpliwości prawne w zakresie obowiązku świadczenia usług wpłat i wypłat gotówkowych przez dostawców usług płatniczych. W artykule zaprezentowano argumentację dwóch przeciwnych stanowisk w tym zakresie.

W końcowej części przedmiotowego opracowania omówione zostały planowane zmiany legislacyjne w Unii Europejskiej w zakresie usług płatniczych, tj. PSR oraz PSD3. Jeżeli projekty aktów prawnych zostaną przyjęte w obecnym kształcie, mogą one rozwiązać większość podniesionych w niniejszym artykule problemów prawnych, a także usunąć istniejące rozbieżności pomiędzy podejściem unijnym a krajowym w zakresie katalogu usług płatniczych.

Słowa kluczowe

usługi płatnicze, PSD1, PSD2, wpłata gotówki, wypłata gotówki, gotówka, obowiązki dostawcy usług płatniczych

Wprowadzenie

O ponad 94 mld złotych ma wzrosnąć wartość rynku e-commerce w Polsce pomiędzy 2021 a 2027 r.¹, co ma istotne znaczenie dla kierunku rozwoju rynku płatności, w tym płatności bezgotówkowych. Te na przestrzeni lat odnotowują dynamiczny

* Autorka jest studentką IV roku stacjonarnych studiów prawa na Uniwersytecie Wrocławskim.

¹ Strategy&, *Raport. Perspektywy rozwoju rynku e-commerce w Polsce 2018-2027*, <https://www.strategyand.pwc.com/pl/pl/publikacje/2022/perspektywy-rozwoju-rynku-e-commerce-w-polsce-2018-2027.html> [dostęp: 28.05.2025].

wzrost, który widoczny jest również w sklepach i punktach usługowych. W 2018 r. jedynie 43% transakcji w tych miejscach odbywało się w formie bezgotówkowej, w 2024 r. – ich wolumen przekroczył 69%².

Kierunek rozwoju rynku płatności związany jest z sektorem usług płatniczych, które mogą być świadczone w Polsce jedynie przez podmioty określone w art. 4 ust. 2 u.u.p.³ Wśród najaktywniejszych dostawców w zakresie innowacji płatniczych należy wymienić przede wszystkim działające w Polsce banki, instytucje płatnicze i małe instytucje płatnicze⁴. Pojawienie się tych dwóch ostatnich podmiotów związane jest z wdrożeniem unijnych regulacji – PSD1⁵ oraz PSD2⁶.

Jednym z podstawowych celów PSD1 było stworzenie ram prawnych dla jednolitego rynku usług płatniczych. Spowodowane było to faktem, że w chwili wprowadzania przedmiotowych przepisów brakowało harmonizacji w tej dziedzinie, co utrudniało funkcjonowanie takiego rynku. Przykładowo w Polsce, przed dniem wejścia w życie krajowej ustawy wdrażającej przepisy europejskie, działalność w zakresie usług płatniczych mogła być prowadzona na zasadzie swobody umów⁷.

Dla osiągnięcia oczekiwanego celu pierwsza dyrektywa o usługach płatniczych jest tzw. dyrektywą wysokiej harmonizacji, na co wskazuje art. 86 PSD1. Oznacza to, że postanowienia w niej zawarte powinny być transponowane do systemów prawnych państw członkowskich bez możliwości wprowadzania odmiennych uregulowań⁸. Krajowe ustawodawstwo traci bowiem „swobodę legislacyjną w zakresie regulowanym”⁹ za wyjątkiem przewidzianych opcji narodowych.

² Polska Bezgotówkowa, *Ponad 7 lat działania, ponad pół miliona przedsiębiorców i nowa strategia Fundacji Polska Bezgotówkowa*, 28.05.2025, https://polskabezgotowkowa.pl/aktualnosci/ponad-7-lat-dzialania-ponad-pol-miliona-przedsiębiorców-i-nowa-strategia-fundacji-polska-bezgotowkowa/#_ftnrefl [dostęp: 28.05.2025].

³ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, Dz. U. z 2011 r. Nr 199, poz. 1175, dalej u.u.p.

⁴ R. Kotkowski, K. Maciejewski, P. Maicki, *PayTech – innowacyjne rozwiązania płatnicze na rynku polskim*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2020, s. 24.

⁵ Dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE, Dz. Urz. UE L 319/1 z 5.12.2007 r., dalej PSD1.

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i RADY (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE, Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015 r., dalej PSD2.

⁷ J. Hornowski *et al.*, *Krajowe instytucje płatnicze – prawa i obowiązki. Poradnik klienta usług finansowych*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2014, s. 5.

⁸ M. Grabowski, *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2012, art. 1, pkt 3.

⁹ A. Kołodziej, *Wpływ zastosowania metody harmonizacji pełnej w zakresie uprawnień konsumenta w dyrektywie 2019/771 na przyszłą zmianę kodeksowego poziomu ochrony konsumenta z rękopisu (część I)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2021, nr 127, s. 217.

Prace nad rozwojem wspólnego europejskiego rynku usług płatniczych kontynuowano, czego efektem było uchwalenie kilka lat później drugiej dyrektywy o usługach płatniczych, w której również zawarto klauzulę o pełnej harmonizacji¹⁰ z pewnymi opcjami narodowymi.

Jednym z najważniejszych skutków wejścia w życie dyrektyw o usługach płatniczych było wprowadzenie nowej kategorii dostawców usług płatniczych – instytucji płatniczych, a także ustanowienie katalogu określonych rodzajów działalności gospodarczej (usług płatniczych), które mogą być wykonywane i świadczone przez te podmioty.

W Polsce zdecydowano się na implementację przedmiotowych dyrektyw za pośrednictwem ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych i jej kolejnych nowelizacji.

1. Definicja usługi płatniczej

Europejski ustawodawca zdecydował się w PSD1 zdefiniować pojęcie „usługi płatniczej” w ten sposób, że oznacza ono wszelką działalność gospodarczą wymienioną w załączniku¹¹. Kilka lat później przedmiotowa definicja poddana została małej modyfikacji i usługę płatniczą określono jako „co najmniej jeden z rodzajów działalności gospodarczej wymienionych w załączniku I”¹². Co ciekawe, przedmiotowa zmiana nie jest widoczna we wszystkich wersjach językowych opublikowanych aktów prawnych. Przykładowo, w angielskojęzycznej wersji PSD1 i PSD2 pojęcie usługi płatniczej (ang. *payment service*) nie różni się z wyjątkiem zmiany w numeracji załącznika¹³.

Warto zatem zaznaczyć, że choć definicja wskazana w art. 4 pkt 3 dyrektyw o usługach płatniczych została poddana jedynie kosmetycznym zmianom, to jej zakres zauważalnie się zmienił. Spowodowane jest to wykorzystaniem przepisu odsyłającego¹⁴ i wprowadzeniem modyfikacji w aneksie – a w szczególności dodaniem

¹⁰ Art. 107 PSD2.

¹¹ Art. 4 pkt 3 PSD1.

¹² Art. 4 pkt 3 PSD2.

¹³ Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC (Dz. Urz. UE L 319/1 z 5.12.2007 r.) oraz Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC (Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015 r.).

¹⁴ L. Morawski, *Wstęp do prawoznawstwa*, wyd. XV, Toruń 2014, s. 56.

nowych typów działalności, jak usługa inicjowania płatności czy też usługa dostępu do informacji o rachunku¹⁵.

Polski ustawodawca zdecydował się jednak na odmienne podejście i zastosowanie innej techniki prawodawczej. Pomimo wprowadzenia słowniczka¹⁶ ustawowego w art. 2 u.u.p. próżno w nim szukać definicji usług płatniczych, jak miało to miejsce w europejskich dyrektywach. Definicję zakresową¹⁷ przedmiotowego pojęcia można natomiast znaleźć w art. 3 ust. 1 u.u.p., w której zawarty został katalog o charakterze zamkniętym¹⁸ i pozytywnym¹⁹.

Pomimo wyrażenia przez unijne organy stanowiska o konieczności ustanowienia jednolitej licencji dla wszystkich dostawców usług płatniczych²⁰ na terenie Wspólnoty zakres działania polskich podmiotów może się różnić od zakresu działania podmiotów uzyskujących zezwolenie (lub wpis do rejestru²¹) w innym kraju członkowskim. Spowodowane jest to faktem, że polska ustawa wdrażająca w sposób odmienny określiła katalog usług płatniczych. Załącznik I drugiej dyrektywy o usługach płatniczych jako dwie pierwsze usługi płatnicze wymienia: „1. Usługi umożliwiające złożenie gotówki na rachunku płatniczym oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku płatniczego.

2. Usługi umożliwiające wypłatę gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku płatniczego”.

Natomiast art. 3 ust. 1 u.u.p. wskazuje, że: „Przez usługi płatnicze rozumie się działalność polegającą na:

1) przyjmowaniu wpłat gotówki i dokonywaniu wypłat gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku”.

2. Konsekwencje polskiej modyfikacji katalogu usług płatniczych

W pierwszej kolejności pozytywnie należy ocenić odejście od użytego w polskich wersjach językowych PSD1 i PSD2 sformułowania „złożenie gotówki na rachunku płatniczym”, które wydaje się dosłownym i niedokładnym tłumaczeniem.

¹⁵ Pkt 7 i 8 Załącznika I wydanego do PSD2.

¹⁶ M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły i wskazówki*, wyd. 7, Warszawa 2017, s. 178.

¹⁷ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, wyd. 2, Toruń 2010, s. 106.

¹⁸ M. Synowiec, *Charakterystyka prawna usługi płatniczej acquiringu i umowy łączącej agenta rozliczeniowego z akceptantem*, Warszawa 2025, s. 25.

¹⁹ W. Iwański, [w:] J. Dybiński (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2025, art. 3, pkt 4.

²⁰ Motyw 10 PSD1.

²¹ M.in. w przypadku małych instytucji płatniczych.

Posłużenie się przez polskiego ustawodawcę zwrotem „przyjmowanie wpłat gotówki” wydaje się bowiem bliższe poprawnemu ujęciu konstrukcji prawnej wpłat na rachunek płatniczy²².

Warto jednak zwrócić szczególną uwagę na fakt, że w art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p. znalazł się opis dwóch odrębnych usług płatniczych. Zgodnie bowiem z załącznikiem I dyrektywy PSD2 działalność polegająca na usługach umożliwiających złożenie gotówki na rachunku płatniczym oraz wszelkich działaniach niezbędnych do prowadzenia rachunku płatniczego została wymieniona w osobnym punkcie niż usługi umożliwiające wypłatę gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku płatniczego. Mając więc na uwadze cel europejskiego ustawodawcy w zakresie wprowadzenia jednolitej licencji, właściwe wydaje się pozostawienie przedmiotowego rozbicia bądź użycie alternatywy nierozłącznej „lub”. W art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p. zastosowano jednak koniunkcję obu usług poprzez użycie spójnika „i”²³.

Co więcej, uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o usługach płatniczych (druk 4217)²⁴ nie zawiera odpowiedzi na pytanie o powody stojące za przedmiotową decyzją.

Pomimo jednak połączenia obydwu usług płatniczych polski ustawodawca pozostaje w niektórych miejscach niekonsekwentny. Warto bowiem zwrócić uwagę na rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 grudnia 2019 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych krajowej instytucji płatniczej²⁵. W załączniku 1 sekcji III.2 o tytule „Informacje o wykonanych transakcjach płatniczych w ramach poszczególnych rodzajów usług płatniczych, o których mowa w art. 3 ust. 1 ustawy” został umieszczony wzór jednej z tabel sprawozdania, w której wyodrębniono kolumny odpowiadające poszczególnym rodzajom usług płatniczych. Zasadne jest zauważenie, że usługa przyjmowania wpłat gotówki na rachunek płatniczy oraz usługa dokonywania wypłat gotówki z rachunku płatniczego znalazły się w odrębnych komórkach.

Dodatkowo należy wskazać, że decyzja polskiego ustawodawcy o połączeniu obydwu usług w art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p. mogła zakłócić harmonizację na europejskim rynku usług płatniczych i spowodować powstawanie różnic pomiędzy zezwoleniami

²² W. Iwański, *op. cit.*, art. 3, pkt 10.1.

²³ *Ibidem*, art. 3, pkt 10.3.

²⁴ Rządowy projekt ustawy o usługach płatniczych wraz z uzasadnieniem z dnia 17 maja 2011 r., druk nr 4217.

²⁵ T.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 2431.

wydawanymi w różnych krajach członkowskich. Przykładowo, w Niemczech unijne przepisy zostały implementowane za pomocą ustawy o nadzorze nad usługami płatniczymi (niem. Gesetz über die Beaufsichtigung von Zahlungsdiensten)²⁶, gdzie zgodnie z § 1 Abs. 1 Satz 2 ZAG usługa wpłat (niem. *Einzahlungsgeschäft*) oraz usługa wypłat (niem. *Auszahlungsgeschäft*) stanowią odrębne usługi płatnicze. Co więcej, w niemieckim rejestrze dostawców usług płatniczych prowadzonym przez Federalny Urząd Nadzoru Finansowego (niem. BaFin – Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht) można znaleźć podmiot, który uzyskał zezwolenie na świadczenie jedynie usługi wypłat, bez możliwości realizacji usługi wpłat. Przykładem przedmiotowej instytucji płatniczej jest Euro Change Wechselstuben Aktiengesellschaft (ID 109239)²⁷.

Niemiecka ustawa o nadzorze nad usługami płatniczymi nie jest jednak odosobnionym przypadkiem. Irlandzki²⁸ czy hiszpański²⁹ akt implementujący europejskie przepisy także rozróżnia usługi wpłat i wypłat gotówkowych jako odrębne usługi płatnicze.

Przedmiotowe zagadnienie ma znaczenie nie tylko w ujęciu teoretycznym, ale również praktycznym. Spowodowane jest to faktem, że na rynku pojawiają się podmioty świadczące usługę prowadzenia i obsługi rachunku płatniczego, który może być zasilany tylko i wyłącznie za pomocą przelewu z innego rachunku. Nie jest więc możliwe dokonywanie wpłat gotówki przez klientów. Wspomniane rozwiązanie jest często wykorzystywane w przypadku rachunków prowadzonych w walutach obcych oraz tzw. lokat „zdalnych”, które zakładane są przez klienta internetowo (umowa zawarta na odległość). Dodatkowo, najczęściej w celach weryfikacyjnych, pierwsza wpłata środków musi pochodzić z rachunku bankowego prowadzonego w innym banku. Dostawcy usług płatniczych stosują również wyłączenia w zakresie dokonywania wypłat gotówkowych. Zdarza się to przede wszystkim w przypadku lokat oraz rachunków oszczędnościowych³⁰.

W dalszej kolejności warto wskazać, że użycie przez polskiego ustawodawcę koniunkcji w art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p. rodzi dalsze konsekwencje, bowiem oma-

²⁶ Zahlungsdienstleistungsaufsichtsgesetz vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446; 2019 I S. 1113), das zuletzt durch Artikel 11 des Gesetzes vom 28. Februar 2025 (BGBl. 2025 I Nr. 69) geändert worden ist.

²⁷ BaFin – Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, *Zahlungsinstituts- und E-Geld-Instituts-Register*, https://portal.mvp.bafin.de/database/ZahlInstInfo/zahlinst.do?id=109239&locale=de_DE [dostęp: 7.05.2025].

²⁸ S.I. No. 6/2018 – European Union (Payment Services) Regulations 2018, Iris Oifigiúil, 12 January 2018.

²⁹ Real Decreto-ley 19/2018, de 23 de noviembre, de servicios de pago y otras medidas urgentes en materia financiera, BOE núm. 284, de 24 de noviembre de 2018, s. 114474–114568.

³⁰ W. Iwański, *op. cit.*, art. 3, pkt 10.1.

wiana usługą płatniczą obejmuje również prowadzenie rachunku płatniczego³¹. Jest to o tyle istotne, że niektóre usługi płatnicze są ściśle związane z wykorzystaniem rachunku płatniczego³² i niemożliwe będzie świadczenie danej czynności bez jego prowadzenia. W konsekwencji organ właściwy (Komisja Nadzoru Finansowego) może odmówić³³ udzielenia zezwolenia lub dokonania wpisu do rejestru podmiotowi, którego wniosek będzie obejmował jedynie usługę polecenia przelewu bez jednoczesnego wskazania usługi wymienionej w art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p., ponieważ te są ze sobą nierozzerwalnie związane³⁴.

Oznacza to, że zgodnie z brzmieniem polskiej ustawy wdrażającej w celu świadczenia niektórych dalszych usług płatniczych (jak polecenie przelewu czy polecenie zapłaty) dostawca usług płatniczych być może będzie musiał jednocześnie realizować wpłaty i wypłaty gotówkowe, podczas gdy dyrektywy PSD1 i PSD2 nie nakładają takiego rygoru.

3. Pojęcia „gotówki” i „środków pieniężnych”

Usługa opisana w art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p. stanowi co do zasady wyraz gotówkowej formy rozliczenia pieniężnego³⁵. Ustawodawca uznaje, że w ramach pierwszej usługi płatniczej mieści się m.in. działalność polegająca na przyjmowaniu wpłat „gotówki” na rachunek płatniczy, a nie „środków pieniężnych”.

Chociaż ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych nie zawiera definicji pojęcia „gotówka”, to powszechnie uznaje się, że składają na nią banknoty i monety emitowane przez bank centralny³⁶. Zgodnie natomiast z art. 4 pkt 25 PSD2 „środki pieniężne” oznaczają banknoty i monety, zapisy księgowe lub pieniądź elektroniczny zgodnie z definicją w art. 2 pkt 2 dyrektywy 2009/110/WE. Jest więc to pojęcie znacznie szersze.

Posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem węższym należy uznać za celowe i zamierzone, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, że u.u.p. niejednokrotnie

³¹ M. Masłowski, *Otwarta bankowość*, Warszawa 2024, rozdział 1.

³² W. Iwański, *op. cit.*, art. 3, pkt 9.

³³ W pierwszej kolejności Komisja Nadzoru Finansowego wzywa podmiot do uzupełnienia wniosku.

³⁴ Pismo Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 14 października 2022 r., sygn. DBR-D-BRZ3.8012.46.2022.KP.

³⁵ B. Bajor, [w:] J. Byrski, A. Zalcewicz (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2021, art. 3.

³⁶ W. Srokosz, [w:] J. Dybiński (red.), *Tom XA. Prawo rynku finansowego. Prawo bankowe. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2025, art. 66, pkt 3.

mówi o „wplacie środków płatniczych” w innych miejscach. Przykładowo, jedną z wymienionych w art. 59ia ust. 3 u.u.p. usług związanych z podstawowym rachunkiem płatniczym³⁷ jest dokonywanie wpłat środków pieniężnych na rachunek, a nie gotówki.

4. Realizowanie wpłat i wypłat gotówkowych – obowiązek czy uprawnienie?

Jak zostało wcześniej wskazane, w celu świadczenia niektórych z usług płatniczych niezbędne będzie otwarcie rachunku płatniczego dla użytkownika (płatnika, odbiorcy lub obydwu jednocześnie). Zgodnie z definicją zamieszczoną w art. 2 pkt 25 u.u.p. rachunek płatniczy służy do wykonywania transakcji płatniczych, a więc do zainicjowanych przez płatnika lub odbiorcę wpłat, transferów lub wypłat środków pieniężnych³⁸.

Po pierwsze, należy wskazać, że jeżeli ustawodawca celowo posłużył się łącznikiem alternatywy nierozłącznej, a nie łącznikiem koniunkcji, to rachunek płatniczy może być wykorzystywany do dowolnego rodzaju transakcji płatniczej i nie ma obowiązku świadczenia ich wszystkich jednocześnie³⁹.

Po drugie, skoro w art. 2 pkt 29 u.u.p., a także w PSD2, użyto pojęcia „środki pieniężne” o szerszym znaczeniu, to dla kwalifikacji rachunku jako rachunku płatniczego nie jest obligatoryjne, by w ramach niego wykonywane były jedynie transakcje gotówkowe. W art. 4 pkt 25 PSD2 została bowiem zawarta definicja legalna „środków pieniężnych”, która stanowi niezwykle silną dyrektywę wykładni narzuconą przez samego ustawodawcę, a której to nie przełamuje się nawet w sytuacji, gdyby treść językowa podważała założenia o racjonalnym prawodawcy⁴⁰. Odmienne stanowisko wyraził natomiast T. Czech, twierdząc, że w przypadku pojęcia „transakcja płatnicza” – jego zakres w drodze zastosowania wykładni pronijnnej i systemowej powinien zostać zawężony do transferów środków pieniężnych, wpłat gotówki oraz wypłat gotówki⁴¹. Stoi to jednak w opozycji z wykształconym w teorii prawa przekonaniem o pierwszeństwie wykładni językowej nad wykładnią systemo-

³⁷ M. Blocher, *Podstawowy rachunek płatniczy i umowa podstawowego rachunku płatniczego*, Warszawa 2019 (niepublikowana rozprawa doktorska), s. 92.

³⁸ Art. 2 pkt 29 u.u.p.

³⁹ M. Blocher, *Cechy konstrukcyjne rachunku płatniczego. Glosa do wyroku TS z dnia 4 października 2018 r., C-191/17*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2019, nr 6, s. 26–32.

⁴⁰ M. Zieliński, *op. cit.*, s. 189–191.

⁴¹ T. Czech, *Transakcja płatnicza*, „Monitor Prawa Bankowego” 2023, nr 10.

wą i funkcjonalną⁴². Niemniej nie należy pomijać faktu, że rola wykładni językowej w kontekście prawa UE została pomniejszona⁴³.

Dodatkowo należy wskazać, że prowadzenie i obsługa rachunku płatniczego nie stanowi odrębnej usługi płatniczej⁴⁴, chociaż niektóre z przepisów u.u.p. mogą prowadzić do odmiennego wniosku. Przykładowo, art. 20a oraz art. 20b u.u.p. wyróżnia umowę o prowadzenie rachunku płatniczego, co mogłoby wskazywać na samodzielny charakter usługi. Należy jednak przedmiotowe stanowisko odrzucić ze względu na wykładnię celowościową, systemową oraz prounijną⁴⁵. Prowadzenie i obsługa rachunku płatniczego mieści się w pierwszej z usług płatniczych wskazanych w art. 3 ust. 1 u.u.p., na co wskazuje chociażby uzasadnienie szczegółowe do rządowego projektu ustawy o usługach płatniczych (druk 4217)⁴⁶.

Co istotne, w polskiej ustawie o usługach płatniczych nie został zawarty literalny przepis, który wskazywałby na obowiązek przyjmowania przez dostawcę usług płatniczych wpłat i wypłat gotówki na rachunek płatniczy. W tym kontekście warto zwrócić szczególną uwagę na art. 58 u.u.p., który określa termin udostępniania użytkownikowi gotówki wpłacanej na rachunek płatniczy. Nie stanowi on jednak podstawy prawnego zobowiązania dostawcy do przyjmowania wpłat gotówkowych na rachunek płatniczy⁴⁷. Nie dotyczy to sytuacji, kiedy rachunek płatniczy jest jednocześnie rachunkiem bankowym, ponieważ obowiązek ten będzie wynikać⁴⁸ z art. 66 p.b.⁴⁹

Oznacza to, że o ile dostawcę usług płatniczych nie obligują do tego inne przepisy szczególne, będzie on mógł na podstawie swobody umów (art. 353¹ k.c.⁵⁰) wprowadzić ograniczenia lub wyłączenia w zakresie przyjmowania gotówki na rachunki płatnicze. Przedmiotowe postanowienia powinny znaleźć się jednak w treści umowy o prowadzenie rachunku płatniczego⁵¹.

Wydaje się więc, że w przypadku chęci świadczenia przez dostawcę innych dalszych usług płatniczych (jak polecenie przelewu czy polecenia zapłaty) będzie on

⁴² L. Morawski, *Wstęp do...*, s. 146.

⁴³ J. Helios, W. Jedlecka, *Wykładnia prawa Unii Europejskiej ze stanowiska teorii prawa*, Wrocław 2018, s. 201.

⁴⁴ M. Stanisławska, F. Windak, [w:] M. Stanisławska (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2022, art. 3, pkt 4.

⁴⁵ T. Czech, *Pojęcie rachunku płatniczego*, „Monitor Prawa Bankowego” 2021, nr 7–8.

⁴⁶ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o usługach płatniczych, druk nr 4217, s. 7.

⁴⁷ T. Czech, [w:] J. Dybiński (red.), *Ustawa...*, art. 58, pkt 11.1.

⁴⁸ *Ibidem*, pkt 11.2.

⁴⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, Dz. U. z 1997 r. Nr 140, poz. 939, dalej jako p.b.

⁵⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93, dalej jako k.c.

⁵¹ T. Czech, [w:] J. Dybiński (red.), *Ustawa...*, art. 58, pkt 11 i 11.3.

musiał prowadzić dla użytkownika rachunek płatniczy, jednak bez jednoczesnego obowiązku realizowania wpłat i wypłat gotówkowych.

Jednakże, zgodnie z argumentacją Naczelnego Sądu Administracyjnego zawartą w uchwale z 4 lipca 2002 r.⁵², „Przy dokonywaniu wykładni konkretnego przepisu prawnego należy go odczytywać w kontekście, w jakim został przedstawiony w danym akcie prawnym, uwzględniając podstawowe zasady gramatyki i składni języka polskiego oraz redakcji całego przepisu”. Warto więc przyjrzeć się strukturze art. 3 ust. 1 u.u.p., w którym zawarty został katalog usług płatniczych. Każda z usług płatniczych została wymieniona w odrębnej jednostce redakcyjnej, tj. zostały umieszczone w osobnych punktach (za wyjątkiem działalności określonej w art. 3 ust. 1 pkt 2, która została dodatkowo podzielona na trzy odrębne za pomocą liter). Wydaje się więc, że każda z usług stanowi odrębną całość.

Dodatkowo na uwagę zasługuje sam proces udzielania zezwolenia (lub wpisu do rejestru). Zgodnie z art. 61 ust. 1 pkt 3 u.u.p. podmiot wnioskujący o wydanie zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej we wniosku musi przedstawić wykaz usług płatniczych, które zamierza świadczyć. Analogiczne postanowienie zostało zawarte w art. 117j ust. 2 pkt 1 u.u.p. dla małych instytucji płatniczych. Wnioskodawcy muszą więc wskazać konkretne rodzaje działalności wymienione w katalogu usług płatniczych i niedopuszczalne jest samowolne ingerowanie w nie (np. wpisanie w wykazie usługi wpłaty gotówki na rachunek płatniczy, a nie całej usługi, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p.). Ma to również odzwierciedlenie w wydawanych przez Komisję Nadzoru Finansowego zezwoleniach.

Ponadto, skoro przy konstrukcji pierwszej usługi płatniczej ustawodawca użył dwukrotnie łącznika koniunkcji („i”, a później „oraz”), to być może uznał, że rozdzielenie któregośkolwiek z elementów byłoby bezcelowe.

Warto również zwrócić uwagę na obecny kształt projektu rozporządzenia w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego („PSR”)⁵³, który stanowi kontynuację unijnej legislacji w zakresie usług płatniczych. W Motywie 8 rozporządzenia wskazuje się, że „Należy oddzielić usługę umożliwiania wypłaty środków pieniężnych z rachunku płatniczego od działalności w zakresie prowadzenia rachunku płatniczego, ponieważ dostawcy usług wypłaty gotówki mogą nie obsługiwać

⁵² Tj. OPS 4/02, ONSA 2003, nr 2, poz. 39.

⁵³ Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 z dnia 28 czerwca 2023 r., 2023/0210 (COD).

rachunków płatniczych”. Uwzględnienie postulatu o rozdzieleniu tych przedmiotowych działalności może prowadzić do wniosku, że obecnie usługi te stanowią nierozzerwalną całość.

Przedstawione argumenty wskazują, że obydwa stanowiska mogą być uznane za zasadne, co może prowadzić do istotnych trudności interpretacyjnych i zwiększać niepewność prawa. W świetle powyższego uzasadniony wydaje się postulat doprecyzowania przedmiotowych przepisów.

5. Nadchodzące zmiany

Pod koniec czerwca 2023 r. Komisja Europejska przedstawiła projekt rozporządzenia w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego („PSR”) oraz projekt dyrektywy w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym w ramach rynku wewnętrznego („PSD3”)⁵⁴. Obydwa akty stanowią kolejny etap w harmonizacji europejskiego rynku usług płatniczych i kontynuację legislacji zapoczątkowanej PSD1 i PSD2.

Nie sposób pominąć faktu, że nowy pakiet regulacji zawierać będzie również rozporządzenie, a nie jedynie dyrektywę. Oznacza to, że przepisy PSR będą musiały być stosowane bezpośrednio, co powinno mieć pozytywny wpływ na ujednoczenie prawa w zakresie usług płatniczych na terytorium całej Wspólnoty.

Projekt rozporządzenia w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zawiera nową definicję „usługi płatniczej”. Zgodnie z art. 3 ust. 3 PSR „usługa płatnicza oznacza dowolny z rodzajów działalności gospodarczej wymienionych w załączniku I”, co stanowi nieznaczną modyfikację⁵⁵ przepisu odsyłającego względem PSD1 i PSD2. Załącznik I wprowadza jednak istotne zmiany. Unijny ustawodawca w pkt 1 Załącznika I połączył w jednym punkcie wcześniej rozdzielone usługi wpłat i wypłat gotówki, jednakże uczynił to za pomocą alternatywy nierozłącznej „lub”, a nie łącznika koniunkcji. Dodatkowo, zgodnie z obecnym kształtem projektu PSR w zakres pierwszej usługi płatniczej nie będzie wchodziła działalność związana z prowadzeniem i obsługą rachunku płatniczego.

⁵⁴ Projekt dyrektywy w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywę 98/26/WE i uchylająca dyrektywy (UE) 2015/2366 i 2009/110/WE z dnia 28 czerwca 2023 r., 2023/0209 (COD).

⁵⁵ Przedmiotowa modyfikacja nie jest widoczna we wszystkich wersjach językowych, m.in. w wersji angielskiej.

W konsekwencji wejście w życie proponowanego przez unijne organy pakietu regulacyjnego w zakresie usług płatniczych powinno rozwiązać większość podniesionych w niniejszym opracowaniu problemów prawnych, co należy ocenić pozytywnie.

Podsumowanie

Kształt europejskiej pierwszej i drugiej usługi płatniczej został ustanowiony wiele lat temu – jeszcze w 2007 r. w PSD1. Polski ustawodawca uregulował konstrukcję prawną pierwszej usługi płatniczej w 2011 r. i do dzisiaj nie była ona poddawana żadnym nowelizacjom. Świat natomiast przez te kilkanaście lat diametralnie się zmienił, w szczególności w odniesieniu do płatności bezgotówkowych, możliwości technologicznych i znaczenia gotówki w obrocie. Wydaje się więc czymś zupełnie naturalnym, że współczesny model świadczenia pierwszej usługi płatniczej może się różnić od jej pierwotnego kształtu, zachowując jednak główne funkcjonalności.

Negatywnie należy ocenić działanie krajowego ustawodawcy, który wbrew europejskiej dyrektywie połączył dwie odrębne usługi płatnicze. Doprowadziło to bowiem do sytuacji, w której zakres działania polskich podmiotów może się różnić od zakresu działania podmiotów uzyskujących zezwolenie w innym kraju członkowskim. Utrudniło to więc harmonizację zasad dotyczących jednolitej licencji dla wszystkich dostawców usług płatniczych na terenie Wspólnoty.

Obecny kształt przepisów może rodzić wątpliwości prawne w zakresie obowiązku świadczenia usług wpłat i wypłat gotówkowych przez dostawców usług płatniczych, dlatego pozytywnie należy ocenić nadchodzące zmiany (PSR i PSD3). Dodatkowo, decyzja o wprowadzeniu również rozporządzenia o bezpośredniej mocy prawnej, a nie jedynie dyrektywy wymagającej implementacji, zasługuje na aprobatę. Przedmiotowe działanie ma bowiem szansę pomóc w przewyżczeniu istniejących rozbieżności pomiędzy podejściem unijnym a krajowym w zakresie katalogu usług płatniczych.

Bibliografia

Źródła

BaFin – Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, https://portal.mvp.bafin.de/database/Zahl-InstInfo/zahlinst.do?id=109239&locale=de_DE [dostęp: 7.05.2025].

Dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego (Dz. Urz. UE L 319 z 5.12.2007 r., s. 1).

- Dyrektywa (UE) 2015/2366 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego (Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015 r., s. 35).
- European Union (Payment Services) Regulations 2018 (S.I. No. 6/2018).
- Perspektywy rozwoju rynku e-commerce w Polsce 2018–2027, <https://www.strategyand.pwc.com/pl/pl/publikacje/2022/perspektywy-rozwoju-rynku-e-commerce-w-polsce-2018-2027.html> [dostęp: 28.05.2025].
- Pismo Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 14 października 2022 r., sygn. DBR-D-BRZ3.8012.46.2022.KP.
- Ponad 7 lat działania, ponad pół miliona przedsiębiorców i nowa strategia Fundacji Polska Bezgotówkowa*, <https://polskabezgotowkowa.pl/aktualnosci/ponad-7-lat-dzialania-ponad-pol-miliona-przedsiębiorców-i-nowa-strategia-fundacji-polska-bezgotowkowa/> [dostęp: 28.05.2025].
- Projekt dyrektywy w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywę 98/26/WE i uchylająca dyrektywy (UE) 2015/2366 i 2009/110/WE z dnia 28 czerwca 2023 r., 2023/0209 (COD).
- Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 z dnia 28 czerwca 2023 r., 2023/0210 (COD).
- Real Decreto-ley 19/2018 z 23 listopada 2018 r. (BOE Nr 284, s. 114474–114568).
- Rządowy projekt ustawy o usługach płatniczych wraz z uzasadnieniem z dnia 17 maja 2011 r., druk nr 4217.
- Uchwała NSA z dnia 4 lipca 2002 r., OPS 4/02, ONSA 2003, nr 2, poz. 39.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2011 r. Nr 199, poz. 1175).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 1997 r. Nr 140, poz. 939).
- Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz (ZDAG) z 17 lipca 2017 r. (BGBl. I S. 2446).

Literatura

- Bajor B., [w:] J. Byrski, A. Zalcewicz (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Blocher M., *Cechy konstrukcyjne rachunku płatniczego. Glosa do wyroku TS z dnia 4 października 2018 r., C-191/17*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2019, nr 6.
- Blocher M., *Podstawowy rachunek płatniczy i umowa podstawowego rachunku płatniczego*, Warszawa 2019 (niepublikowana rozprawa doktorska).
- Czech T., *Pojęcie rachunku płatniczego*, „Monitor Prawa Bankowego” 2021, nr 7–8.
- Czech T., *Transakcja płatnicza*, „Monitor Prawa Bankowego” 2023, nr 10.
- Czech T., [w:] J. Dybiński (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, Warszawa 2025.
- Grabowski M., *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Helios J., Jedlecka W., *Wykładnia prawa Unii Europejskiej ze stanowiska teorii prawa*, Wrocław 2018.
- Hornowski J., Janiszewski A., Karkowska E., Rudolf P., Seweryniak K., *Krajowe instytucje płatnicze – prawa i obowiązki. Poradnik klienta usług finansowych*, Warszawa 2014.

- Iwański W., [w:] J. Dybiński (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, Warszawa 2025.
- Kołodziej A., *Wpływ zastosowania metody harmonizacji pełnej w zakresie uprawnień konsumenta w dyrektywie 2019/771 na przyszłą zmianę kodeksowego poziomu ochrony konsumenta z rękojmi (część I)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2021, nr 127.
- Kołkowski R., Maciejewski K., Maicki P., *PayTech – innowacyjne rozwiązania płatnicze na rynku polskim*, Warszawa 2020.
- Masłowski M., *Otwarta bankowość*, Warszawa 2024.
- Morawski L., *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 2014.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
- Srokosz W., [w:] J. Dybiński (red.), *Tom XI. Prawo rynku finansowego. Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2025.
- Stanisławska M., Windak F., [w:] M. Stanisławska (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz*, Warszawa 2022.
- Synowiec M., *Charakterystyka prawna usługi płatniczej acquiringu i umowy łączącej agenta rozliczeniowego z akceptantem*, Warszawa 2025.
- Zieliński M., *Wykładnia prawa: zasady, reguły i wskazówki*, Warszawa 2017.

Consequences of the national approach to the transposition of PSD1 and PSD2 directives in the field of payment services

Abstract

The purpose of this article is to present the consequences of the national approach to the transposition of the PSD1 and PSD2 directives in the field of payment services, with particular focus on the Polish “first payment service”. In her analysis, the author explains the origin of legal regulations in the field of payment services, highlights the differences between the European and Polish definitions of payment services, and draws attention to the consequences of the national modification of the list of payment services in the context of the single license for all providers of payment services within the European Union.

In the subsequent part of the paper, the author argues that the current shape of the legislation may give rise to legitimate legal doubts regarding the obligation of payment service providers to offer cash deposit and withdrawal services. The article presents arguments for two opposing legal positions on this matter.

In the final part of this study, the planned legislative changes in the European Union regarding payment services, i.e. PSR and PSD3, are discussed. If the proposed legal acts are adopted in their current form, they may resolve most of the legal issues raised in this article, as well as eliminate the existing discrepancies between the EU and national approaches to the list of payment services.

Keywords

payment services, PSD1, PSD2, cash deposit, cash withdrawal, cash, payment service provider obligations.

Barbara Hołodnik*
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
ORCID: 0009-0006-4819-8118

Sztuczna inteligencja w roli samodzielnego sędziego a prawo do rzetelnego procesu sądowego

Streszczenie

Celem artykułu jest wykazanie, że powierzenie systemowi sztucznej inteligencji (SI) pełnienia funkcji samodzielnego sędziego jest niezgodne ze standardem rzetelnego procesu wynikającym z art. 6 EKPC oraz z przepisami polskiego prawa, a także wykazanie braku gotowości społeczeństwa do akceptacji takiego modelu orzekania.

Po przeanalizowaniu treści art. 6 EKPC i polskiego ustawodawstwa w zakresie przepisów kreujących sędziego jako osobę fizyczną o cechach ludzkich przedstawiono przeprowadzone badanie ankietowe dotyczące społecznego nastawienia wobec wykorzystania SI w roli samodzielnego sędziego.

W dalszej części artykułu omówiono poszczególne elementy prawa do rzetelnego procesu sądowego w kontekście możliwości zastąpienia sędziego przez SI, z perspektywy analizy prawnej oraz uzyskanych wyników badania ankietowego. Konkludując, stwierdzono, że w obecnym stanie prawnym i społecznym wprowadzenie takiego rozwiązania nie jest dopuszczalne.

Słowa kluczowe

rzetelny proces sądowy, sztuczna inteligencja, niezawisły sąd, bezstronny sąd, zaufanie społeczne.

Wstęp

Prawo do rzetelnego procesu sądowego jest kamieniem węgielnym demokratycznego społeczeństwa, zapewniającym ochronę praw i wolności człowieka. Artykuł 6 przyjętej 4 listopada 1950 r. europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności stawia warunek dostępu do niezawisłego, bezstronnego sądu¹. W polskim systemie prawnym zasada znajduje odzwierciedlenie w art. 45 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.,

* Autorka jest studentką IV roku studiów stacjonarnych prawa na Uniwersytecie Wrocławskim.

¹ Art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; oraz Dz. U. z 1998 r. Nr 147, poz. 962, dalej jako EKPC.

gwarantującym każdemu prawo do rozpatrzenia jego sprawy przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd². Rozwój sztucznej inteligencji (SI) otwiera nowe horyzonty w obszarze automatyzacji działania wymiaru sprawiedliwości. Pojawia się jednak pytanie: czy SI może w pełni zastąpić sędziego? W artykule podjęto próbę odpowiedzi na to pytanie w aspekcie prawnym i socjologicznym. Na podstawie literatury oceniono zgodność takiego rozwiązania z EKPC i prawem polskim, a w oparciu o przeprowadzony sondaż zbadano nastawienie społeczeństwa do wykorzystania SI w procesie sądowym oraz zweryfikowano hipotezę badawczą dotyczącą społecznej akceptacji SI w roli sędziego.

1. Prawo do rzetelnego procesu sądowego z art. 6 EKPC

Artykuł 6 EKPC należy do szczególnie często stosowanych i interpretowanych przepisów Konwencji, co podkreśla jego fundamentalne znaczenie dla ochrony praw jednostki. Zgodnie z jego pierwszym ustępem każdy człowiek ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą. Norma ta odnosi się zarówno do spraw cywilnych, jak i karnych, stanowiąc uniwersalny standard wymiaru sprawiedliwości, obowiązujący wszystkie państwa członkowskie Rady Europy, w tym Polskę³.

Zakres prawa do rzetelnego procesu sądowego, wynikający z literalnego brzmienia art. 6 EKPC oraz bogatego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC), obejmuje kilka podstawowych elementów. Sąd musi być niezawisły, tzn. niezależny, wolny od wpływów zewnętrznych, władzy wykonawczej i ustawodawczej. Niezawisłość organu zdaniem ETPC jest zabezpieczona m.in. poprzez sposób powoływania jego członków, czas trwania ich kadencji oraz istnienie gwarancji zabezpieczających przed naciskami z zewnątrz⁴.

Obok niezależności wymagana jest również bezstronność sądu, rozumiana jako brak osobistych uprzedzeń czy konfliktu interesów. ETPC rozróżnia bezstronność subiektywną związaną z wewnętrzną postawą sędziego oraz bezstronność obiektyw-

² Art. 45 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, dalej jako Konstytucja RP.

³ Art. 6 ust. 1 EKPC.

⁴ Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach: *Findlay v. Zjednoczone Królestwo* z 25 lutego 1997 r., skarga 22107/93; § 73; *Pullar v. Zjednoczone Królestwo* z 10 czerwca 1996 r., skarga 22399/93.

ną, która odnosi się do tego, czy sąd jako instytucja budzi ogólne zaufanie wykluczając wszelkie wątpliwości co do swojej bezstronności⁵.

Kolejnym, kluczowym w kontekście omawianego tematu jest wymóg, aby sąd był ustanowiony ustawą – jego struktura, kompetencje i skład muszą być zgodne z krajowym porządkiem prawnym.

Wszystkie te elementy składają się na kompleksowy standard sprawiedliwości proceduralnej, który musi być zagwarantowany w postępowaniu sądowym.

2. Pierwiastek ludzki w osobie sędziego w świetle prawa polskiego

Wymóg z art. 6 EKPC ustanowienia sądu na mocy ustawy rodzi pytanie o status prawny osoby sędziego SI. Prawo Unii Europejskiej wymaga, aby sąd był ustanowiony zgodnie z krajowym porządkiem prawnym, uwzględniającym prawo wspólnotowe, i miał precyzyjnie określone kompetencje⁶. Analiza przepisów konstytucyjnych oraz ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeksu postępowania cywilnego i Kodeksu postępowania karnego pozwala ocenić, czy w obecnym stanie prawnym koncepcja sędziego SI może sprostać standardowi ustanowienia sądu na mocy ustawy, wprowadzonemu przez EKPC. Polski ustawodawca dotychczas jasno kreuje sędziego jako postać fizyczną. Artykuł 180 Konstytucji RP odnosi się do wieku i stanu zdrowia sędziego⁷, a art. 181 do pozbawienia go wolności, pociągnięcia do odpowiedzialności karnej czy ujęcia na gorącym uczynku⁸, nie pozostawiając wątpliwości, że sędzia w świetle Konstytucji RP nie może być inną istotą niż człowiek.

Artykuł 6 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych wiąże występowanie stosunków rodzinnych sędziego z niemożliwością wykonywania pracy w tym samym sądzie przez osoby spokrewnione⁹, art. 55 § 1 p.u.s.p. zobowiązuje do złożenia ślubowania wobec Prezydenta Rzeczypospolitej

⁵ B. Kurzępa, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 marca 2003 r., sygn. II AKa 454/02*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 11–12, s. 143.

⁶ U. Jaremba, *The Role of National Courts in the Process of Legal Integration in the European Union: Retrospective and Prospective*, [w:] F.A.N.J. Goudappel, E.M.H. Hirsch Ballin (red.), *Democracy and Rule of Law in the European Union: Essays in Honour of Jaap W. de Zwaan*, The Hague 2016, s. 58.

⁷ Art. 180 Konstytucji RP.

⁸ Art. 181 Konstytucji RP.

⁹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, dalej jako p.u.s.p.

Polskiej¹⁰. Artykuł 61 § 1 tejże ustawy stawia sędziemu szereg wymagań, które może spełnić tylko osoba fizyczna: są to m.in. posiadanie obywatelstwa polskiego i korzystanie z pełni praw cywilnych i publicznych, nieskazitelność charakteru, ukończenie studiów prawniczych, odpowiedni stan zdrowia i wiek¹¹. SI nie jest w stanie spełnić żadnego z tych warunków.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹² oraz ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹³ również zakładają obecność pierwiastka ludzkiego w kreacji sędziego. Artykuł 48 k.p.c. mówi o wyłączeniu sędziego z mocy ustawy z powodu wystąpienia przesłanek takich, jak bycie stroną postępowania, pozostawanie w związku małżeńskim bądź w stosunku przysposobienia ze stroną¹⁴. Podobne przesłanki wymienia art. 40 k.p.k.¹⁵ W art. 233 § 1 k.p.c. ustawodawca powierza sędziemu prawo swobodnej oceny dowodów, rozważenia ich wiarygodności i mocy wedle własnego przekonania i na podstawie zebranego w sprawie materiału¹⁶. Podobne prawo do swobodnej oceny dowodów z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania i doświadczenia życiowego otrzymują sędziowie na podstawie art. 7 k.p.k.¹⁷ Algorytm nie formułuje własnego przekonania, jest bezrefleksyjny i nie posiada intuicji. W konsekwencji nie posiada zaplecza życiowej mądrości i nie uczestniczy w kulturze społeczeństwa, nad którym sprawowałby osąd. Jego decyzje są wynikiem oceny statystycznej lub innych zaimplementowanych reguł. Pozbawiona ludzkich cech SI nie może objąć stanowiska sędziego, gdyż byłoby to sprzeczne z obowiązującym prawem, tym samym naruszałoby przepisy Konwencji dotyczące obowiązku ustanowienia sądu ustawą.

3. Badanie ankietowe

Przeprowadzony eksperyment miał na celu zbadanie nastawienia społeczeństwa do wykorzystania SI w procesie sądowym oraz weryfikację niekierunkowej hipotezy badawczej dotyczącej społecznej akceptacji SI w roli sędziego.

¹⁰ Art. 55 § 1 p.u.s.p.

¹¹ Art. 61 § 1 p.u.s.p.

¹² T.j. Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296, dalej jako k.p.c.

¹³ T.j. Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555, dalej jako k.p.k.

¹⁴ Art. 48 k.p.c.

¹⁵ Art. 40 k.p.k.

¹⁶ Art. 233 § 1 k.p.c.

¹⁷ Art. 7 k.p.k.

Eksperyment polegał na badaniu ankietowym obejmującym pytania odnoszące się do aspektu poznawczego (myślenie, przekonania) lub emocjonalnego (uczucia, nastawienie). Aspekt behawioralny (działania, zachowania) nie był badany z powodu braku funkcjonujących tego typu systemów SI.

3.1. Pytania ankietowe

Metryczka obejmowała następujące dane socjodemograficzne osób badanych: płeć, wiek, poziom wykształcenia.

Grupa pytań od P1 do P14: „W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami?”, na które udzielano odpowiedzi w skali Likerta (wybór pojedynczy):

- 1 – zdecydowanie się nie zgadzam,
- 2 – raczej się nie zgadzam,
- 3 – ani się zgadzam, ani się nie zgadzam,
- 4 – raczej się zgadzam,
- 5 – zdecydowanie się zgadzam.

Tabela 1. Pytania typu: „W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami?”

Nr	Stwierdzenia objęte poszczególnymi pytaniami
P1.	Technologie oparte na sztucznej inteligencji są godne zaufania.
P2.	Mam zaufanie do firm tworzących systemy sztucznej inteligencji.
P3.	Odpowiedzi udzielane przez systemy sztucznej inteligencji są prawdziwe.
P4.	Czuję potrzebę potwierdzenia wiarygodności rozwiązania podanego przez systemy sztucznej inteligencji w innych źródłach.
P5.	Decyzje podejmowane przez systemy sztucznej inteligencji są przejrzyste i zrozumiałe.
P6.	Systemy sztucznej inteligencji mogą być podatne na manipulacje i ataki.
P7.	Systemy sztucznej inteligencji mogą powielać uprzedzenia i dyskryminację obecne w danych, na których się uczą.
P8.	Przeszkadza mi fakt, że nie uzyskam uzasadnienia wyroku w mojej sprawie.
P9.	Niepokoiki mnie, że nie mam wglądu w proces podejmowania decyzji przez system sztucznej inteligencji.
P10.	Martwi mnie fakt, że system sztucznej inteligencji nie dostrzeże indywidualnych, wyjątkowych aspektów mojej sprawy sądowej, działając na podstawie statystyki podobnych orzeczeń.
P11.	System SI działający na podstawie konkretnej bazy danych może podjąć sprawiedliwą decyzję w skomplikowanym procesie sądowym.
P12.	System sztucznej inteligencji jest bardziej bezstronny niż człowiek.
P13.	Wolę, żeby rolę sędziego w sprawie o zabójstwo pełnił samodzielnie system sztucznej inteligencji, a nie człowiek.
P14.	Wolę, żeby rolę sędziego w sprawie drobnego wykroczenia drogowego pełnił samodzielnie system sztucznej inteligencji, a nie człowiek.

Źródło: opracowanie własne.

Grupa pytań od P21 do P26: „W jakim stopniu obawia się Pan/Pani następujących zagrożeń związanych z zastosowaniem systemu sztucznej inteligencji w roli sędziego?”, na które udzielano odpowiedzi w skali Likerta (wybór pojedynczy):

- 1 – w ogóle się nie obawiam,
- 2 – raczej się nie obawiam,
- 3 – ani się obawiam, ani się nie obawiam,
- 4 – raczej się obawiam,
- 5 – bardzo się obawiam.

Tabela 2. Pytania typu: „W jakim stopniu obawia się Pan/Pani następujących zagrożeń związanych z...?”

Nr	Stwierdzenia objęte poszczególnymi pytaniami
P21.	Brak zrozumienia przez sztuczną inteligencję kontekstu społecznego i indywidualnych okoliczności.
P22.	Powielanie uprzedzeń obecnych w danych treningowych.
P23.	Brak empatii i ludzkiej intuicji.
P24.	Brak poczucia sprawiedliwości.
P25.	Trudności w zrozumieniu decyzji podejmowanych przez systemy sztucznej inteligencji.
P26.	Potencjalne błędy techniczne i podatność na ataki cybernetyczne.

Źródło: opracowanie własne.

Ankieta zawierała także pytanie (P30): „Jakie uczucia wzbudza w Panu/Pani rozwój sztucznej inteligencji?”, na które udzielano odpowiedzi w skali enumeratywnej (wybór wielokrotny):

- ciekawość,
- obawę/niepokój,
- nadzieję,
- strach,
- nieufność,
- entuzjazm,
- obojętność,
- inne.

Ze względu na to, że badany konstrukt jest złożony i subiektywny (akceptacja przez respondenta SI w roli sędziego), stosowano także pytania redundantne (zwykle o przeciwnym znaku korelacji).

3.2. Badana próba i realizacja badania

Anonimowe opinie respondentów zebrano z wykorzystaniem elektronicznego kwestionariusza na platformie Google Forms. Łącze do ankiety było aktywne w okresie jednego miesiąca, od 3 maja do 3 czerwca 2025 r. Ze względu na eksploracyjny charakter eksperymentu, krótki czas i brak finansowania przyjęto, że badaniem zostaną objęci dorośli mieszkańcy Wrocławia wybrani metodą „kuli śnieżnej”.

Celem zwiększenia reprezentatywności próby grupa początkowa, do której skierowano bezpośrednie zaproszenie do udziału w badaniu, była relatywnie liczna (56 osób) i odzwierciedlała udział płci, wybranych kategorii wiekowych i poziomów wykształcenia zgodne z danymi Urzędu Statystycznego za rok 2021¹⁸ dotyczącymi ludności Wrocławia w odpowiednich przekrojach. Zaproszone osoby poinformowano, że mogą przekazać informacje o możliwości wypełnienia ankiety wśród swoich znajomych, którzy ukończyli 18 lat i są mieszkańcami Wrocławia.

Tabela 3. Przekrój ludności Wrocławia i próby badawczej według płci

		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
Ludność Wrocławia według spisu z 2021 r.	Liczność	672 929	356 637	316 292
	Udział [%]	100	53	47
Grupa początkowa	Liczność	56	30	26
	Udział [%]	100	53	47
Próba	Liczność	114	63	51
	Udział [%]	100	55	45

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Przekrój ludności Wrocławia i próby badawczej według wybranych kategorii wiekowych

		Ogółem	19–34 lata	35–44 lata	45–54 lata	55–64 lata	65 lat i więcej
Ludność Wrocławia według spisu z 2021 r.	Liczność	565 168	166 861	120 886	74 310	70 905	132 206
	Udział	100%	30%	21%	13%	13%	23%
Grupa początkowa	Liczność	56	17	12	7	7	13
	Udział	100%	30%	21%	13%	13%	23%
Próba	Liczność	114	49	16	18	18	13
	Udział	100%	43%	14%	16%	16%	11%

Źródło: opracowanie własne.

¹⁸ Urząd Statystyczny we Wrocławiu, *Ludność na podstawie spisów*, <https://wroclaw.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/stolica-wojewodztwa-1507/ludnosc-1880/> [dostęp: 10.05.2025].

Tabela 5. Przekrój ludności Wrocławia i próby badawczej według poziomu wykształcenia

		Ogółem	Wyższe i kolegium	Średnie i policealne	Zasadnicze zawodowe
Ludność Wrocławia według spisu z 2021 r.	Liczność	512 697	247 094	194 817	70 786
	Udział	100%	48%	38%	14%
Grupa początkowa	Liczność	56	27	21	8*
	Udział	100%	48%	38%	14%
Próba	Liczność	114	76	33	5
	Udział	100%	67%	29%	4%

* Nie wszystkie spośród zaproszonych osób wzięły udział w badaniu.

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskano 114 ankiet i wszystkie były kompletne. Liczność grupy początkowej stanowiła 49% licznosci próby badawczej, przy czym nie wszystkie zaproszone osoby wzięły udział w badaniu (co najmniej 3 osoby z wykształceniem zasadniczym nie wypełniły ankiety). Przyjęta metoda wyboru respondentów zwiększyła losowość próby i zmniejszyła ryzyko powstania „zamkniętych kręgów” – jeden członek grupy początkowej zaprosił średnio 1,1 osób.

3.3. Ocena spójności pytań ankiety

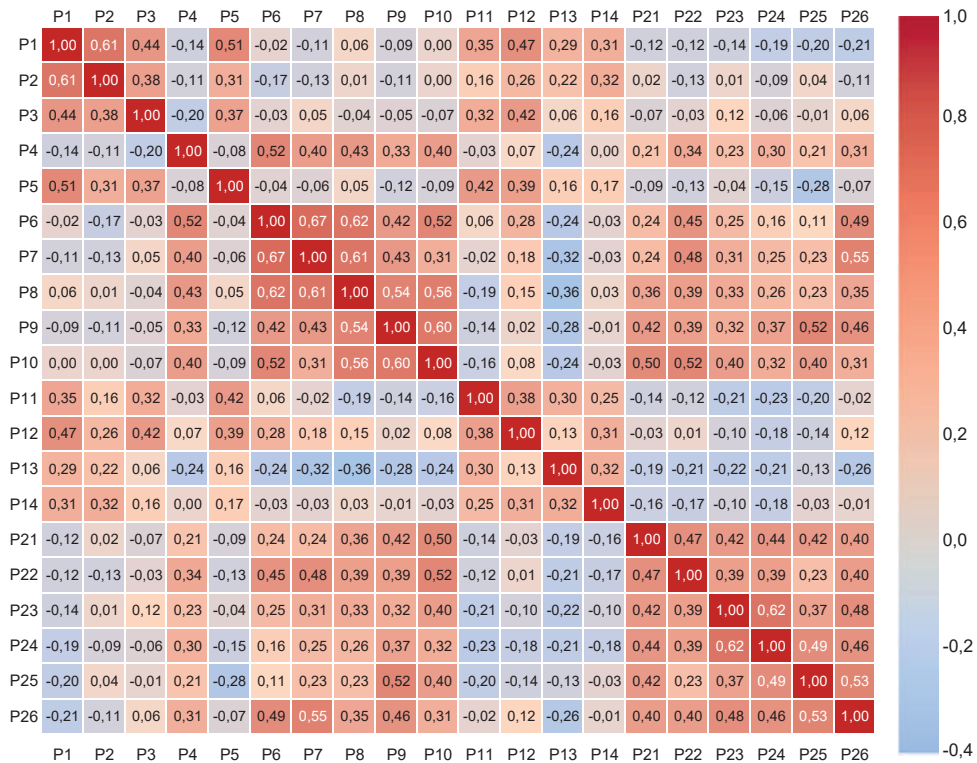
Analizę wewnętrzną zgodności pytań ankiety przeprowadzono z wykorzystaniem współczynnika Cronbacha umożliwiającego ocenę zestawu pytań ankiety pod kątem spójności pomiaru rozpatrywanego konstrukt – społecznej akceptacji SI w roli sędziego.

Wartość α Cronbacha dla zbioru pytań: P1–P14, P21–P26 wniosła 0,8, co oznacza zgodność akceptowalną.

3.4. Korelacja między pytaniami

Wartości współczynnika korelacji Spearmana (ryc. 1) wskazują na:

- silne korelacje dodatnie w grupie pytań P6–P10 oraz P21–P26,
- ujemne korelacje pytania P1, P2, P11, P13, P14 z wieloma pytaniami,
- ujemne korelacje pytania P4 z pytaniami P1–P3 i dodatnie z pytaniami P21–P26.

Ryc. 1. Wartości współczynnika korelacji Spearmana dla par pytań

Źródło: opracowanie własne.

3.5. Wyniki badania ankietowego

Na podstawie uzyskanych odpowiedzi respondentów sporządzono zestawienia częstości wyboru odpowiedzi na poszczególne pytania w przyjętej skali.

W przypadku pytań ze skalą Likerta zweryfikowano różnice w poszczególnych grupach socjodemograficznych ankietowanych osób (płeć, wiek, poziom wykształcenia), korzystając z nieparametrycznego testu statystycznego Kruskala-Wallisa. Tabela 6 przedstawia wszystkie zidentyfikowane różnice, które były statystycznie istotne.

Tabela 6. Statystycznie istotne różnice zidentyfikowane testem Kruskala-Wallisa

Pytanie	Porównywane grupy	Wartość <i>p</i>
P9	Kobiety vs Mężczyźni	0,0063
P23	Kobiety vs Mężczyźni	0,0291
P22	Wyższe vs Zawodowe vs Średnie	0,0171

Źródło: opracowanie własne.

Wybrane wyniki badania zostały przedstawione w kontekście wykorzystania SI w roli samodzielnego sędziego (rozdz. 4).

4. Wyniki analizy prawnej i badania ankietowego

4.1. Brak sfery emocjonalnej sędziego uchybieniem sprawiedliwości

Prawo do rzetelnego procesu zakłada umożliwienie podmiotom sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy. Sprawiedliwe stosowanie prawa nie polega jedynie na mechanicznym dopasowaniu faktów do odpowiednich przepisów, a na wydaniu decyzji zgodnie z własnym sumieniem, intuicją i poczuciem sprawiedliwości. Idealny sędzia opisywany jest jako osoba mądra, współczująca, miłosierna i sprawiedliwa. Sąd nie jest jedynie podmiotem przetwarzającym dane, powinien z danych tych wyciągać własne wnioski¹⁹. Sędzia powinien wyróżniać się empatią na tyle, by móc wyobrazić sobie siebie w roli sądownego²⁰.

Składając ślubowanie, zgodnie z art. 66 § 1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych sędzia zobowiązuje się wymierzać sprawiedliwość wedle swojego sumienia²¹. Sumienie rozumiane jako zdolność do refleksji moralnej i ponoszenia etycznej odpowiedzialności oraz intuicja jako wyczucie i zdolność do obserwacji oraz właściwej emocjonalnie interpretacji stanowią cechy wyłącznie ludzkie. Sędzia, podejmując decyzję, nierzadko konfrontuje się z dylematami, w przypadku których bezrefleksyjne dopasowywanie przepisów do sytuacji mogłoby prowadzić do nieodpowiedniego rozstrzygnięcia.

Przykładowo, w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego sądy zobowiązane są kierować się nieostrym, pozbawionym ustawowej definicji pojęciem dobra dziecka. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego „nakaz ochrony dobra dziecka stanowi podstawową, nadrzędną zasadę polskiego systemu prawa rodzinnego, której podporządkowane są wszelkie regulacje w sferze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi”²². Algorytm nie jest w stanie nawigować tak skomplikowaną i indywidual-

¹⁹ T. Sroka, *Sztuczna inteligencja i prawo do rzetelnego procesu sądowego*, [w:] M. Balcerzak, J. Kapelańska-Pręgowska (red.), *Sztuczna inteligencja i międzynarodowe prawo praw człowieka: tworzenie standardów dla zmieniającego się świata*, Cheltenham–Northampton 2024, s. 257–258.

²⁰ K. Brennan-Marquez, S. Henderson, *Artificial Intelligence and Role-Reversible Judgment*, „Journal of Criminal Law and Criminology” 2019, vol. 109, no 2, s. 149.

²¹ Art. 66 § 1 p.u.s.p.

²² Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02.

alną przesłanką, która nie jest wprost wyjaśniona w przepisach, ani nie jest możliwa do uniwersalnego zdefiniowania w bazie danych. Nie rozumiejąc ludzkich uczuć ani nie posiadając empatii, nie jest odpowiedni do oceny stopnia przywiązania dziecka do rodzica czy łączących ich stosunków.

W sprawach karnych sędzia może uwzględnić okoliczności łagodzące, takie jak okazana przez oskarżonego skrucha (będąca zasadą wynikającą z doktryny i orzecznictwa, nieujęta w przepisach i trudną dla algorytmu do zidentyfikowania), zasługująca na uwzględnienie motywacja popełniającego przestępstwo czy też popełnienie przestępstwa pod wpływem gniewu, strachu lub wzburzenia, usprawiedliwionych okolicznościami zdarzenia²³. Są to czynniki odmienne w każdej sprawie, wymagające szczególnie zrozumienia ludzkiej natury i dokonania oceny etycznej poszczególnych działań, co jest niewykonalne na podstawie z góry określonych, sztywnych kryteriów.

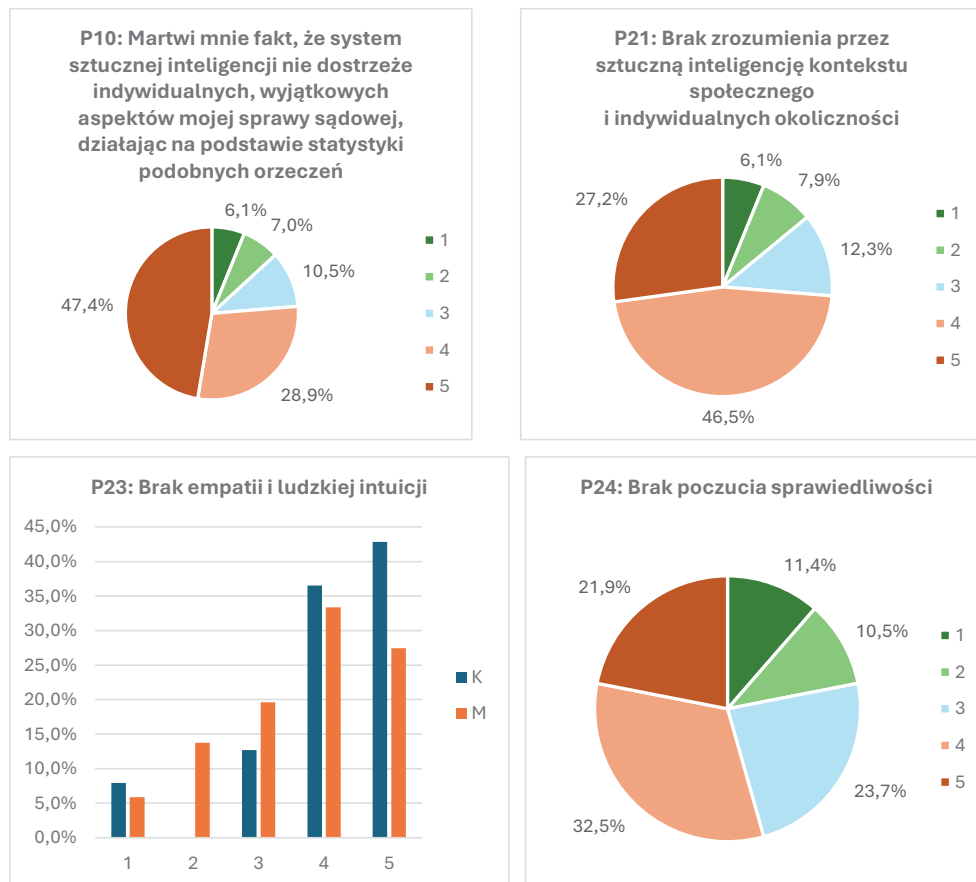
Postępowanie sądowe często wymaga rozpoznania niuansów, które nie dają się ująć w postaci prostych danych wejściowych. Do sędziego należy ostateczna ocena wiarygodności i mocy przedstawionych dowodów²⁴, a wskazówką do interpretacji zeznań oraz wyjaśnień są znaki niewerbalne, takie jak ton głosu, mowa ciała czy ogólny stan emocjonalny. SI nawet z wykorzystaniem zaawansowanych technologii przetwarzania języka naturalnego i systemów widzenia komputerowego nie jest w stanie uchwycić emocjonalnych subtelności komunikacji. Brak jej również zdolności do odczuwania empatii czy posiadania sumienia – cech, które stanowią fundament sędziowskiej wrażliwości. W konsekwencji nie może wydać w pełni sprawiedliwego wyroku, uwzględniającego kontekst emocjonalny oraz indywidualną sytuację stron postępowania.

Z przeprowadzonego badania wynika, że ankietowani obawiają się dehumanizacji procesu orzekania. Ponad 76% ankietowanym martwi fakt, że system SI nie dostrzeże indywidualnych, wyjątkowych aspektów sprawy sądowej, działając na podstawie statystyki podobnych orzeczeń, niewiele ponad 13% nie podziela tego stanowiska, a ok. 10% ma opinię neutralną (P10). Obawy związane z brakiem zrozumienia przez SI kontekstu społecznego i indywidualnych okoliczności (P21) ma ponad 74% ankietowanych, 14% nie ma takich obaw. Z kolei obawy związane z brakiem empatii i ludzkiej intuicji (P23) ma ponad 71% ankietowanych, tylko 13% nie ma takich obaw. Ponadto zidentyfikowano istotne statystycznie różnice między kobietami a mężczyznami (w teście Kruskala-Wallisa wartość p wyniosła 0,029):

²³ Art. 53 § 2b pkt 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, dalej jako k.k.

²⁴ Art. 233 § 1 k.p.c.

średni wynik kobiet – 4,1, średni wynik mężczyzn – 3,6. Zatem obawy te w większym stopniu dotyczą kobiet niż mężczyzn. Obawy związane z brakiem posiadania poczucia sprawiedliwości przez sędziego SI (P24) ma ponad 54% ankietowanych, 22% nie ma takich obaw, a 24% zachowuje stanowisko neutralne.

Ryc. 2. Wyniki badania ankietowego dotyczące braku sfery emocjonalnej

Źródło: opracowanie własne.

4.2. Nieprzejrzystość działania systemu sztucznej inteligencji

Jedną z gwarancji ogólnych rzetelności z art. 6 EKPC jest spełnienie proceduralnego wymogu uzasadniania orzeczeń sądowych. Decyzje podejmowane przez SI są dotknięte problemem „czarnej skrzynki” – mechanizm doprowadzający do uzyskiwanego wyniku przetwarzania danych może być niejasny nawet dla twórców algorytmu. Natomiast dla poziomu zaufania, jakim możemy obdarzyć dany system, kluczowe jest zrozumienie przesłanek kryjących się za obserwowanym rezultatem

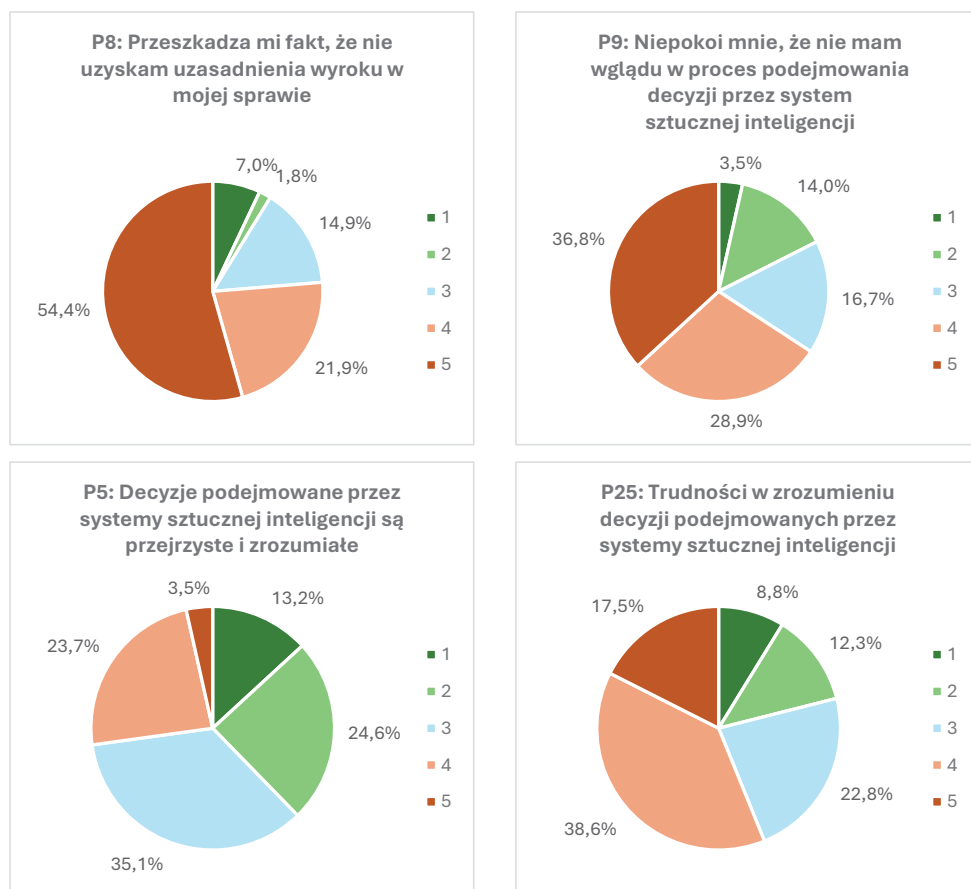
jego działania²⁵. SI generuje wynik na podstawie złożonych zależności matematycznych bez jasnego wyjaśnienia, a „zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, odzwierciedlającym zasadę prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości, orzeczenia sądów i trybunałów powinny odpowiednio określać przyczyny, na których się opierają (*Moreira Ferreira przeciwko Portugalii*, § 84; *Papon przeciwko Francji*)”²⁶. Spełnienie wymogu uzasadnionej decyzji sądowej jest jedną z gwarancji sprawiedliwego, a zatem transparentnego procesu. „Nieprzejrzystość algorytmu wpływa na zasadę kontrydiktoryjności, gdy strony nie mogą zaprzeczyć twierdzeniom przeciwnika. Na zasadę równości broni, gdy nieprzejrzystość ta tworzy asymetrię wiedzy między stronami, na prawo do konfrontacji, gdy algorytmy nie mogą być zbadane przez obronę, oraz na prawo do uzasadnionej decyzji sądowej, gdy algorytmy nie wyjaśniają ani nie uzasadniają, w jaki sposób podjęto określoną decyzję”²⁷. Brak transparentności działania algorytmu negatywnie wpływa na nastawienie społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości opierającego się na decyzjach podejmowanych przez SI.

Uczestnicy badania są wysoce zaniepokojeni problemem nieprzejrzystości decyzji podejmowanych przez ewentualnego sędziego SI. Aż 76% ankietowanym przeszkadza fakt niezyskania uzasadnienia wyroku, tylko niecałym 9% fakt ten nie przeszkadza (P8). Ponad 66% ankietowanych niepokoi brak wglądu w proces podejmowania decyzji przez SI, 17% nie jest tym zaniepokojone (P9). Ponadto niepokój ten w większym stopniu dotyczy kobiet niż mężczyzn – zidentyfikowano istotne statystycznie różnice między kobietami a mężczyznami (w teście Kruskala-Wallisa wartość p wyniosła 0,006): średni wynik kobiet – 4,1, średni wynik mężczyzn – 3,5. Ze stwierdzeniem, że decyzje podejmowane przez systemy SI są przejrzyste i zrozumiałe, nie zgadza się 38% badanych, 27% respondentów jest zdania odmiennego, natomiast ponad 35% nie ma ugruntowanego stanowiska w tej sprawie (P5). Obawy związane z trudnościami w zrozumieniu decyzji podejmowanych przez systemy SI (P25) ma ponad 56% ankietowanych, 21% nie ma obaw, a 23% zachowuje stanowisko neutralne.

²⁵ Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. SI powołana przez Komisję Europejską, *Wytyczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji*, Bruksela 2019, s. 16, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guide-lines-AI_PL.pdf [dostęp 21.01.2026].

²⁶ Rada Europy, *Przewodnik w zakresie stosowania Artykułu 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – Prawo do rzetelnego procesu sądowego (aspekt karny)*, Strasburg 2019, s. 31, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_pol [dostęp 21.01.2026].

²⁷ F. Palmiotto, *The Black Box on Trial: The Impact of Algorithmic Opacity on Fair Trial Rights in Criminal Proceedings*, [w:] M. Ebers, M. Cantero Gamito (red.), *Algorithmic Governance and Governance of Algorithms. Legal and Ethical Challenges*, tłum. własne, Cham 2021, s. 61.

Ryc. 3. Wyniki badania ankietowego dotyczące przejrzystości działania SI

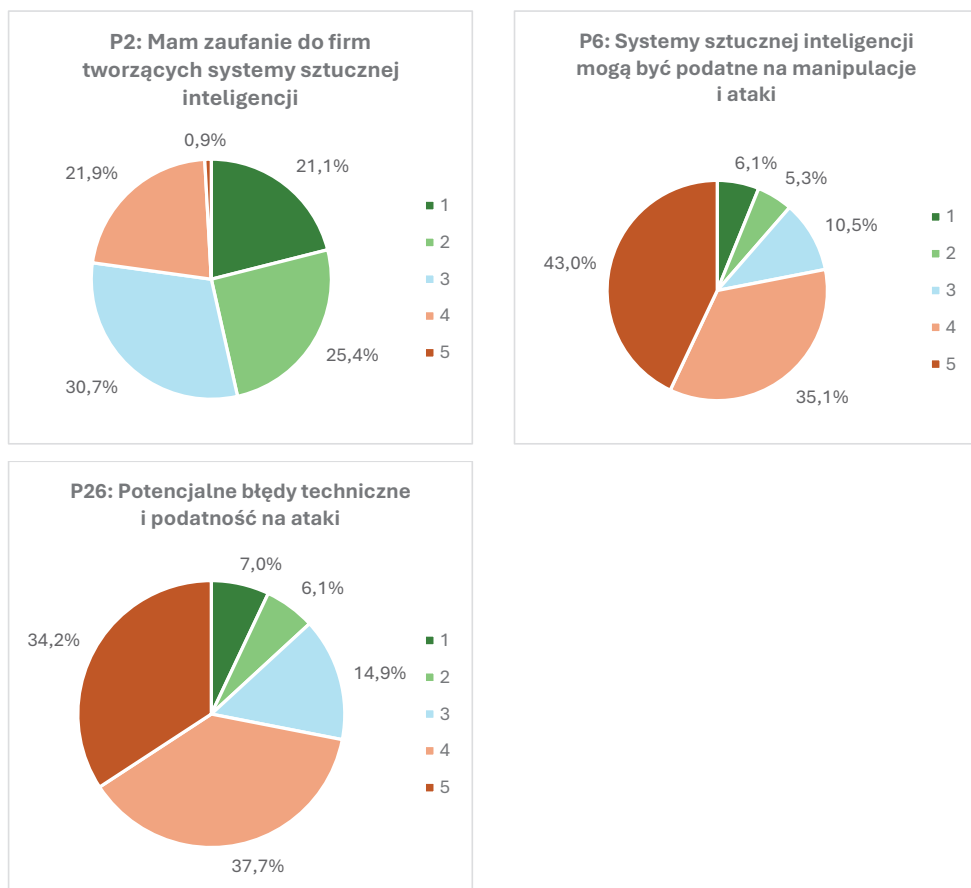
Źródło: opracowanie własne.

4.3. System sztucznej inteligencji w roli sędziego zagrożeniem dla niezawisłości

Propozycja wykorzystania SI w roli sędziego napotyka fundamentalne ograniczenia, które uniemożliwiają całkowite zastąpienie sędziego bez naruszenia wymogów art. 6 EKPC. Niezawisłość sądu zakłada brak wpływu zewnętrznego na rozstrzygnięcia podejmowane przez sędziego i gwarantowana jest m.in. poprzez procedury powoływania sędziów oraz ich nieusuwalność. Sędziowie w Polsce są powoływani na czas nieoznaczony, przez Prezydenta RP na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, zgodnie z art. 179 Konstytucji²⁸. Przy ocenie koncepcji występowania SI w roli sędziego

²⁸ Art. 179 Konstytucji RP.

nie można pominąć ryzyka uzależnienia wyniku sprawy od wpływów zewnętrznych. Przykładowo, funkcjonowanie algorytmu może zostać zmodyfikowane poprzez różnego rodzaju cyberataki, np. typu *prompt injection*. Polegają one na zmuszeniu algorytmu do zignorowania wcześniejszych instrukcji i reguł wyznaczonych przez programistów poprzez wydanie poleceń odpowiednio przypominających język komunikatów systemowych²⁹, tym samym atakujący przejmując kontrolę nad zasadami generowania wyników i może dowolnie je modyfikować, odbierając decyzji walor niezależności od wpływu osoby trzeciej. Ponadto wykorzystanie algorytmu zaprojektowanego przez podmiot prywatny stwarza zagrożenie celowego wprowadzenia do niego określonych preferencji twórcy, niezgodnych z wytycznymi zamawiającego program.

Ryc. 4. Wyniki badania ankietowego dotyczące podatności SI na manipulacje i ataki

Źródło: opracowanie własne.

²⁹ M. Kosinski, A. Forrest, *What is a prompt injection attack?*, IBM 2023, <https://www.ibm.com/think/topics/prompt-injection> [dostęp 22.05.2025].

Wyniki przeprowadzonego badania ujawniają nastawienie ankietowanych do poruszanego problemu. Ponad 78% respondentów uważa, że SI może być podatna na manipulacje i ataki, tylko 11% nie podziela tego stanowiska (P6). Z kolei ponad 46% badanych nie ufa firmom tworzącym SI, przy 31% zachowujących stanowisko neutralne (P2). Wyniki te są silnie skorelowane z obawą przed wystąpieniem potencjalnych błędów technicznych i podatnością SI na ataki (P26): prawie 72% ankietowanych obawia się takiej możliwości, tylko 13% obaw takich nie ma.

4.4. Pozorny obiektywizm działania systemu sztucznej inteligencji

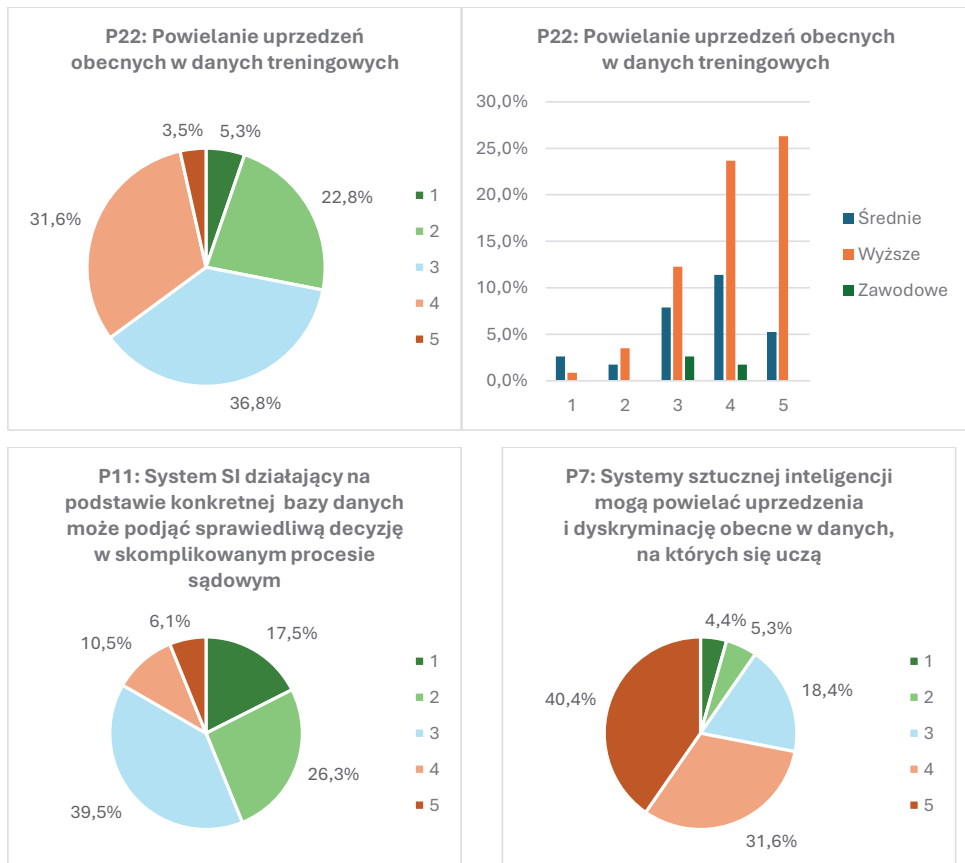
Oprogramowania takie jak system COMPAS, stosowany w USA do oceny ryzyka recydywy, wykazują zdolność podejmowania decyzji na podstawie modeli statystycznych, ograniczając wpływ opinii ludzkiej na ostateczną decyzję. Choć SI może sprawiać wrażenie narzędzia obiektywnego, powierzenie jej funkcji orzekania nie gwarantuje jednak realizacji wymogu subiektywnej bezstronności z art. 6 EKPC, rozumianej jako obiektywizm, brak uprzedzeń i niekierowanie się interesem żadnej ze stron w procesie podejmowania decyzji. Jej neutralność jest ograniczana zależnością od danych wejściowych. Jeżeli dane treningowe zawierają jakiegokolwiek rodzaju uprzedzenia, np. związane z rasą czy statusem społecznym, SI będzie je replikować. Tak stało się w przypadku działania wspomnianego wyżej systemu COMPAS, który okazał się być stronniczy wobec Afroamerykanów, przewidując fałszywie wyższe prawdopodobieństwo recydywy w ich przypadkach, bazując na danych treningowych zawierających nierówności rasowe³⁰. Dyskryminację obecną w generowanych wynikach można było zaobserwować także w procesie rekrutacyjnym firmy Amazon. Proces prowadzony był przez SI trenowaną na bazie danych składającej się w większości z życiorysów specjalistów płci męskiej, skutkiem czego znacząco niższe oceny uzyskiwały formularze rekrutacyjne kobiet, zawierające zwroty sugerujące ich płć³¹.

Z danych zebranych w przeprowadzonym sondażu wynika, że respondenci obawiają się potencjalnej systemowej stronniczości algorytmu pełniącego funkcję sędziego oraz ryzyka błędnego uogólnienia danych, na których opiera się podejmowana przez niego decyzja. Obawy związane z powielaniem uprzedzeń obecnych w danych treningowych przez SI sprawującą rolę sędziego (P22) wyraża ponad 35%

³⁰ J. Dressel, H. Farid, *The accuracy, fairness, and limits of predicting recidivism*, „Science Advances” 2018, vol. 4, no 1, s. 1.

³¹ X. Chang, *Gender Bias in Hiring: An Analysis of the Impact of Amazon's Recruiting Algorithm*, „Advances in Economics, Management and Political Sciences” 2023, vol. 23, s. 5.

ankietowanych, 28% nie ma obaw, a 37% zachowuje stanowisko neutralne. Ponadto zidentyfikowano różnice między osobami z wykształceniem wyższym (w tej grupie obawy ma 50%) *versus* średnim (w tej grupie obawy ma niecałe 17%) oraz wyższym *versus* zawodowym (w tej grupie obawy ma niecałe 2%). Różnice te są statystycznie istotne – w teście Kruskala-Wallisa wartość p wyniosła mniej niż 0,018. Najprawdopodobniej osoby z wyższym wykształceniem są bardziej świadome zagrożeń wynikających z wykorzystania nowych technologii. Aż 44% ankietowanych nie zgadza się ze stwierdzeniem, że system SI działający na podstawie konkretnej bazy danych może podjąć sprawiedliwą decyzję w skomplikowanym procesie sądowym, przy niecałych 17% popierających taką tezę (P11). 72% respondentów uważa, że systemy SI mogą powielać uprzedzenia i dyskryminację obecne w danych, na których się uczą, tylko ok. 10% nie zgadza się z tym stwierdzeniem (P7).

Ryc. 5. Wyniki badania ankietowego dotyczące obiektywizmu SI

Źródło: opracowanie własne.

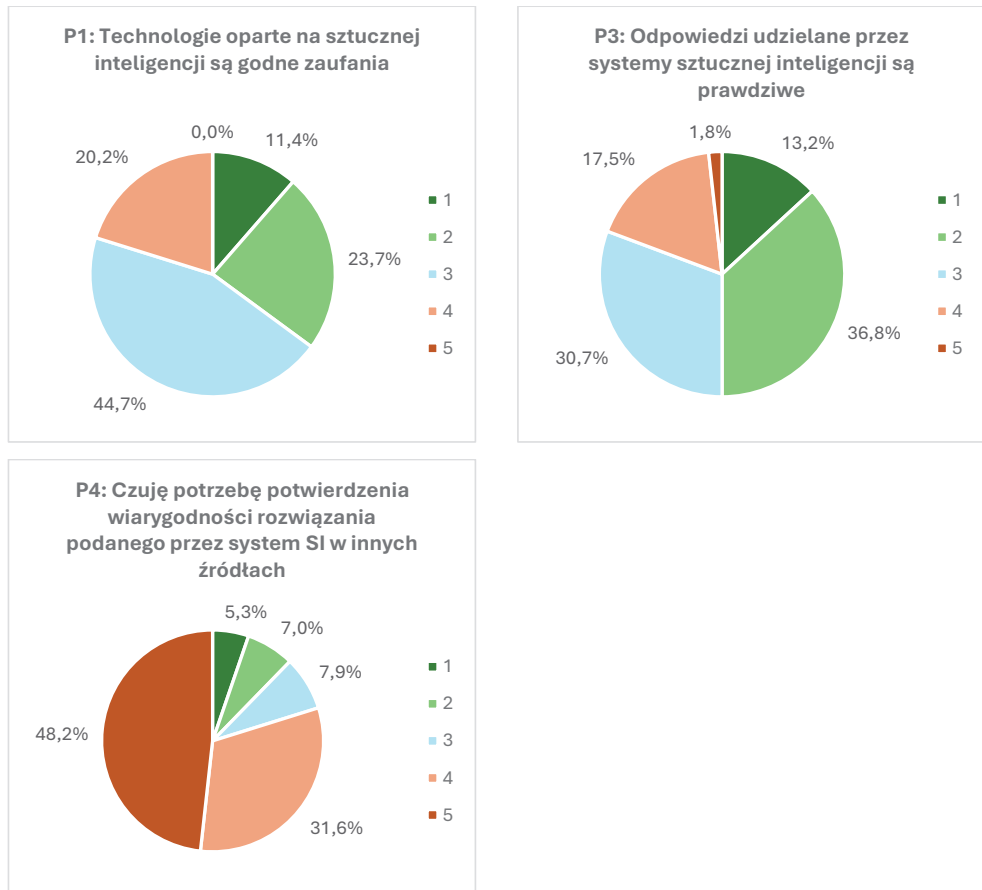
4.5. Warunek posiadania zaufania publicznego przez orzekającego

Spełnienie narzucanego przez art. 6 EKPC wymogu bezstronności obiektywnej przez sędziego SI, rozumianej jako społeczna akceptowalność jego decyzji, akcentowana poprzez brak ogólnych wątpliwości co do jego neutralności, budzi pewne obawy. By decyzje sędziego spotykały się z powszechnym uznaniem, powinien on cieszyć się publicznym zaufaniem, być autorytetem i integralną częścią społeczeństwa. „Trybunał (ETPC) wielokrotnie podkreślał szczególną rolę sądownictwa w społeczeństwie, które jako gwarant sprawiedliwości, podstawowej wartości w praworządym państwie, musi cieszyć się zaufaniem publicznym, jeśli ma skutecznie wypełniać swoje obowiązki”³². Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego „Pełnienie roli arbitra wymaga kredytu zaufania publicznego. Sędzia pozbawiony tego zaufania nie może w sposób prawidłowy rozstrzygać konfliktów i służyć zachowaniu spokoju publicznego. Orzeczenia takiego sędziego, nawet pomimo ich obiektywnej prawidłowości, nie będą akceptowane przez strony konfliktu czy opinię publiczną”³³. Sędzia powinien zatem być postrzegany jako przedstawiciel społeczeństwa, który otrzymał urząd w wyniku spełnienia demokratycznych procedur – powołania lub wyboru. Powinien wymierzać sprawiedliwość po przeprowadzeniu wyważonej analizy, kierując się swoim doświadczeniem życiowym, bezstronną oceną i wrażliwością. Musi być obdarzony zaufaniem przez społeczność, którą reprezentuje. Brak tego atrybutu doprowadza do osłabienia podstawy funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, jaką jest społeczna legitymacja sędziego.

Z danych pozyskanych w ankiecie wynika, że badani nie darzą SI zaufaniem na poziomie umożliwiającym wykorzystanie jej w roli samodzielnego sędziego, podważają prawdziwość odpowiedzi udzielanych przez SI oraz deklarują potrzebę ponownej weryfikacji danych od niej pozyskanych. Tylko 20% ankietowanym raczej zgadza się ze stwierdzeniem, że technologie oparte na SI są godne zaufania, ale nikt nie zgodził się z nim zdecydowanie. Ponad 35% nie zgadza się z postawioną tezą, a prawie 45% ma opinię neutralną (P1). Także niewiele ponad 19% ankietowanych uważa, że odpowiedzi udzielane przez systemy SI są prawdziwe, a 50% kwestionuje ich prawdziwość (P3). Prawie 80% ankietowanych czuje potrzebę potwierdzenia wiarygodności rozwiązania podanego przez system SI w innych źródłach, tylko ok. 12% nie odczuwa takiej potrzeby (P4).

³² European Court of Human Rights Judicial Seminar, *Strengthening the confidence in the judiciary. Background Document*, tłum. własne, Strasburg 2019, s. 4, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/seminar_background_paper_2019_eng [dostęp 21.01.2026].

³³ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 1993 r., K. 11 /93.

Ryc. 6. Wyniki badania ankietowego dotyczące zaufania w społeczeństwie do SI

Źródło: opracowanie własne

4.6. Ocena gotowości społeczeństwa do akceptacji sztucznej inteligencji w roli sędziego

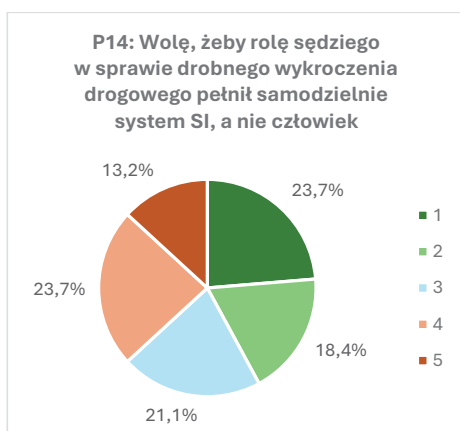
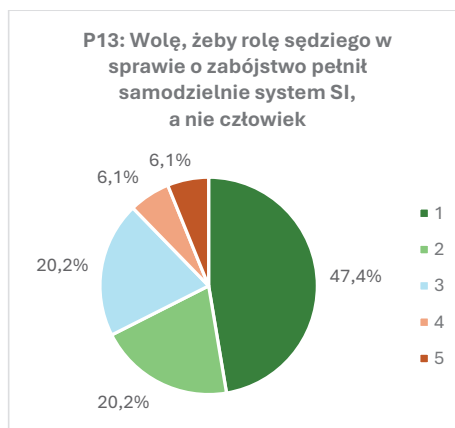
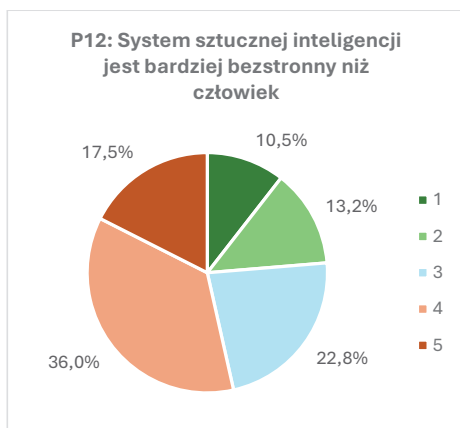
Zakres możliwego wykorzystania systemów SI w procesie sądowym w dużej mierze zależy od nastawienia społeczeństwa do fenomenu sztucznej inteligencji. W przeprowadzonej ankiecie badano uczucia, jakie wzbudza rozwój SI. Odpowiadający na pytanie „Jakie uczucia wzbudza w Panu/Pani rozwój sztucznej inteligencji” mogli wybrać wiele odpowiedzi. Wśród odpowiedzi respondentów najczęściej wskazywana jest ciekawość – ponad 79,1%, potem obawa/niepokój – 51,3%, następnie nieufność – 33% (w zestawach z innymi uczuciami). Pozostałe uczucia wystąpiły u mniej niż 30% ankietowanych – w szczególności: entuzjazm, nadzieja, strach i obojętność (tab. 7). Przy tak licznej grupie wyrażającej obawy oraz nie-

ufność w stosunku do rozwoju systemów sztucznej inteligencji trudno jest mówić o gotowości do akceptacji wyroku wydanego przez sędziego SI.

Tabela 7. Wyniki badania ankietowego dotyczące uczuć wzbudzanych przez rozwój SI P30

Kombinacja uczuć (wystąpiły 32 kombinacje długości od 1 do 5)	Odsetek ankiet	Uczucie	Odsetek ankiet
ciekawość	18%	ciekawość	79,1%
ciekawość, obawa/niepokój, nieufność	11%	obawa/niepokój	51,3%
ciekawość, obawa/niepokój	10%	nieufność	33,0%
pozostałe	< 6%	entuzjazm	27,0%
		nadzieja	19,1%
		strach	11,3%
		obojętność	2,6%
		pozostałe	< 0,9%

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 7. Wyniki badania ankietowego dotyczące akceptacji SI w roli sędziego

Źródło: opracowanie własne.

Mimo że znacząca część respondentów (prawie 54%) uważa, że system SI jest bardziej bezstronny niż człowiek (P12), nie przekłada się to na pełną gotowość do zaakceptowania go w roli samodzielnego orzekającego. Ankietowani mieli możliwość wyrażenia swojego stanowiska względem ewentualnego zastąpienia sędziego przez SI zarówno w sprawie zbrodni, jak i w sprawie wykroczenia drogowego. Wyniki wskazują na wyraźny brak poparcia dla zastosowania takiego rozwiązania w sprawie wysokiej wagi. Tylko 12% ankietowanych wołałoby, aby rolę sędziego w sprawie o zabójstwo pełnił system SI zamiast człowieka, prawie 68% nie podziela tego stanowiska (P13). W przypadku drobnego wykroczenia drogowego prawie 37% respondentów wołałoby, aby rolę sędziego pełnił system SI, ponad 42% nie podziela tego stanowiska (P14). Zebrane dane wskazują, że gotowość do akceptacji orzeczeń wydawanych przez SI wzrasta wraz ze spadkiem wagi sprawy, jednakże nawet w przypadkach o mniejszej doniosłości nie ma poparcia większości.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że w obowiązującym porządku prawnym powierzenie SI roli samodzielnego organu orzekającego nie spełnia standardu rzetelnego procesu sądowego wynikającego z art. 6 EKPC. Sztuczna inteligencja pozbawiona sfery emocjonalnej, sumienia, empatii, ludzkiej intuicji nie jest zdolna do etycznej oceny indywidualnych aspektów sprawy, a tym samym do wydania w pełni sprawiedliwego orzeczenia. Brak przejrzystości procesu stojącego za podejmowanymi przez nią decyzjami pozostaje w sprzeczności z wymogiem proceduralnym uzasadniania orzeczeń sądowych, stanowiącym gwarancję rzetelności procesu. Niemożliwość odtworzenia toku rozumowania prowadzącego do rozstrzygnięcia narusza prawo stron do poznania jego podstaw, w konsekwencji pozbawiając je możliwości efektywnego skorzystania z prawa do odwołania. Zależność algorytmu od wpływów zewnętrznych, poleceń twórców systemu oraz jego podatność na manipulacje i cyberataki podważa niezależność i autonomię decyzji wskazywanych przez algorytm, stanowiąc zagrożenie dla niezawisłości takiego modelu sądu. Wykorzystanie SI w roli sędziego nie spełnia wymogu bezstronności subiektywnej – obiektywność systemu jest iluzoryczna, zależy od bezstronności danych wejściowych. Stworzenie całkowicie neutralnej bazy danych jest praktycznie niemożliwe – dane pochodzą z rzeczywistości społecznej, która sama w sobie jest pełna uprzedzeń, nierówności i subiektywnych opinii.

Przeprowadzone badanie ankietowe ma charakter eksploracyjny, a jego wyniki, choć istotne z poznawczego punktu widzenia, wymagają weryfikacji na próbie o szerszej, ogólnokrajowej skali. Uzyskane wyniki pozwalają na sformułowanie wstępnych wniosków i doprecyzowanie pytań badawczych pod kątem potencjalnych hipotez kierunkowych. Wyniki badania potwierdzają tezy sformułowane jako rezultat analizy prawnej, wykazując zbieżność pomiędzy argumentami natury prawnej i obawami respondentów. Model samodzielnego sędziego SI nie ma obecnie wystarczających podstaw prawnych ani nie istnieją aktualnie warunki społeczne umożliwiające wykorzystanie go w strukturze wymiaru sprawiedliwości. Wywołuje on niepokój i wątpliwości, z pewnością nie zostałby obdarzony zaufaniem publicznym w stopniu niezbędnym do uznania go za autorytet społeczny oraz zapewnienia powszechnego uznania wydawanych przez niego rozstrzygnięć. Wprowadzenie takiego rozwiązania doprowadziłoby do istotnego osłabienia fundamentów działania systemu sądownictwa, jakimi są zaufanie publiczne i społeczna akceptacja orzeczeń.

Wykorzystanie SI w roli samodzielnego sędziego, poza zmianą sposobu postrzegania jej przez opinie publiczną, wymagałoby głębokich zmian prawnych, obejmujących nie tylko regulacje ustawowe, ale również Konstytucję. Niezbędna byłaby modyfikacja przepisów wskazujących ściśle na cechy osobowe sędziego.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t.j. Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1070).
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (t.j. Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

Orzecznictwo

- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02.
- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 1993 r., K 11/93.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 10 czerwca 1996 r. w sprawie *Pullar v. Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 22399/93.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 25 lutego 1997 r. w sprawie *Findlay v. Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 22107/93.

Materiały organów Unii Europejskiej

European Court of Human Rights Judicial Seminar, *Strengthening the confidence in the judiciary Background Document*, Strasburg 2019, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/seminar_background_paper_2019_eng [dostęp 21.01.2026].

Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. SI powołana przez Komisję Europejską, *Wytoczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji*, Bruksela 2019, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf [dostęp 21.01.2026].

Rada Europy, *Przewodnik w zakresie stosowania Artykułu 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – Prawo do rzetelnego procesu sądowego (aspekt karny)*, Strasburg 2019, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_pol [dostęp 21.01.2026].

Literatura

Brennan-Marquez K., Henderson S., *Artificial Intelligence and Role-Reversible Judgment*, „Journal of Criminal Law and Criminology” 2019, vol. 109, no 2.

Chang X., *Gender Bias in Hiring: An Analysis of the Impact of Amazon’s Recruiting Algorithm*, „Advances in Economics, Management and Political Sciences” 2023, vol. 23.

Dressel J., Farid H., *The Accuracy, fairness, and limits of predicting recidivism*, „Science Advances” 2018, vol. 4, no 1.

Jaremba U., *The Role of National Courts in the Process of Legal Integration in the European Union: Retrospective and Prospective*, [w:] F.A.N.J. Goudappel, E.M.H. Hirsch Ballin (red.), *Democracy and Rule of Law in the European Union: Essays in Honour of Jaap W. de Zwaan*, The Hague 2016.

Kurzępa B., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 marca 2003 r., II AKa 454/02*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 11–12.

Palmiotto F., *The Black Box on Trial: The Impact of Algorithmic Opacity on Fair Trial Rights in Criminal Proceedings*, [w:] M. Ebers, M. Cantero Gamito (red.), *Algorithmic Governance and Governance of Algorithms. Legal and Ethical Challenges*, Cham 2021.

Sroka T., *Sztuczna inteligencja i prawo do rzetelnego procesu sądowego*, [w:] M. Balcerzak, J. Kapelańska-Pręgowska (red.), *Sztuczna inteligencja i międzynarodowe prawo praw człowieka: tworzenie standardów dla zmieniającego się świata*, Cheltenham–Northampton 2024.

Źródła internetowe

Kosinski M., Forrest A., *What is a prompt injection attack?*, IBM 2023, <https://www.ibm.com/think/topics/prompt-injection> [dostęp 22.05.2025].

Urząd Statystyczny we Wrocławiu, *Ludność na podstawie spisów*, <https://wroclaw.stat.gov.pl/dane-o-województwie/stolica-województwa-1507/ludnosc-1880/> [dostęp 10.05.2025]

Artificial intelligence as an independent judge *versus* the right to a fair trial

Abstract

The purpose of this article is to demonstrate that entrusting an artificial intelligence (AI) system with the function of an independent judge is inconsistent with the standard of a fair trial under Article 6 of the ECHR and with Polish law, as well as to demonstrate that society is not ready to accept such a model of adjudication.

After analysing the content of Article 6 of the ECHR and Polish legislation regarding provisions that define a judge as a natural person with human characteristics, a survey was presented on public attitudes toward the use of AI as an independent judge.

The rest of the article discusses the individual elements of the right to a fair trial in the context of the possibility of replacing a judge with AI, from the perspective of legal analysis and the results of the survey. In conclusion, it was found that under the current legal and social conditions, the introduction of such a solution is not acceptable.

Keywords

fair trial, artificial intelligence, independent court, impartial court, public trust.

Dominika Kozieł*

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0009-0004-8749-4257

Deepfake a wpływ na prywatność

Streszczenie

Celem artykułu jest zaznaczenie potrzeby ochrony prywatności w dobie wzmożonej intensywności oddziaływania mediów na życie człowieka, skupiając się zwłaszcza w obszarze zastosowania technologii deepfake. Zauważono problem możliwości występowania błędnego systemu oznaczeń treści – jako wygenerowanej przez SI – za pomocą automatycznych algorytmów oraz braku uregulowań na wypadek nieprawidłowego sklasyfikowania. Poruszono kwestię niedostatecznych uregulowań odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez sztuczną inteligencję oraz omówiono związaną z tematem artykułu obowiązującą, jak i będącą na etapie projektowania legislację.

Słowa kluczowe

deepfake, technologia, prywatność, sztuczna inteligencja, manipulacja obrazem i dźwiękiem, wizerunek w sieci, naruszenie prywatności, prawo Unii Europejskiej.

Wprowadzenie

W dobie dynamicznego rozwoju technologii cyfrowej oraz powszechnego dostępu do Internetu granice prywatności ulegają systematycznemu zatarciu. Obraz współczesnego społeczeństwa cechuje coraz szersza dostępność danych osobowych – zarówno wizerunków osób publicznych, jak i przeciętnych użytkowników sieci. W rezultacie anonimowość staje się pojęciem coraz bardziej iluzorycznym. Ciągły rozwój ułatwia codzienne życie, pozwalając na załatwienie wielu spraw z niemal każdego miejsca na ziemi dzięki połączeniu. Jednak możliwość szybkiego dotarcia do szerokiego grona odbiorców, jak również swobodny dostęp do cudzych zdjęć, nagrań głosowych czy materiałów filmowych sprzyja nadużyciom. Szczególnie niepokojącym zjawiskiem staje się wykorzystywanie technologii deepfake, która na bazie wprowadzanych bądź udostępnionych materiałów pozwala na generowanie fikcyjnych treści z użyciem cudzej tożsamości. Wrażliwość jednostki na ingeren-

* Autorka jest studentką V roku prawa na Uniwersytecie Wrocławskim.

cję w jej sferę prywatną pozostaje kwestią indywidualną i trudną do jednoznacznego ujęcia w ramach sztywnych norm prawnych. Trudne, a wręcz niemożliwe do przewidzenia są emocjonalne i psychiczne skutki, jakie może wywołać ekspozycja na zmanipulowane materiały cyfrowe, szczególnie jeśli zostały one opublikowane w formie ośmieszającej, dezinformującej lub atakującej godność jednostki pod pretekstem żartu.

1. Technologia deepfakes

W marcu 2022 r. do sieci trafia nagranie wideo przedstawiające Wołodymyra Zełenskiego, prezydenta Ukrainy, wzywającego swój naród do kapitulacji w trwającej wojnie, toczącej się pomiędzy państwem rosyjskim a Ukrainą¹. Taylor Swift jest amerykańską piosenkarką, idolką dzieci i nastolatków, rozpoznawaną w niemal każdym miejscu świata. Przez stronę internetową Reddit zostaje udostępniony film pornograficzny z udziałem Taylor, który w błyskawicznym tempie obiega media². Iga Świątek, polska tenisistka, zachęca w krótkich nagraniach w formie reklamy do inwestycji w nieistniejące projekty³. Wszystkie te sytuacje mają miejsce dzięki technologii deepfake. Deepfake oznacza „wygenerowane przez AI lub zmanipulowane przez AI obrazy, treści dźwiękowe lub treści wideo, które przypominają istniejące osoby, przedmioty, miejsca, podmioty lub zdarzenia, które odbiorca mógłby niesłusznie uznać za autentyczne lub prawdziwe”, a więc manipulowanie za pomocą filmów wideo, zdjęć, modulacji głosu, powodując u odbiorcy dezinformację⁴.

Nie należy umniejszać artystycznych walorów technologii, przyjmujących niekiedy formę twórczej zabawy, realizowanej w ramach określonych norm, w obo-

¹ K. Zieliński, *Technologia w służbie przestępczości: analiza zjawiska deepfake i jego wpływu na cyberbezpieczeństwo*, [w:] A. Gryszczyńska, G. Szpor, W.R. Wiewiórowski (red.), *Internet. Solidarność cyfrowa. Digital Solidarity*, Warszawa 2024, s. 152.

² M. Czapska, *Akt o sztucznej inteligencji a walka z dezinformacją – przegląd wybranych obowiązków dostawców i podmiotów stosujących systemu AI*, „Prawo Nowych Technologii” 2024, nr 1, s. 47–53.

³ NASK PIB, *Przestępcy wykorzystują wizerunek Igi Świątek. Przykłady materiałów deepfake cz. 4*, YouTube, 2024, <https://youtu.be/Xe8KgpdRWzU?t=19> [dostęp: 30.10.2025].

⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji) (Dz. Urz. UE L 1689/24 z 12.07.2024 r.), dalej jako AI Act.

wiązującej do tego przestrzeni, z wykorzystaniem dozwolonych środków. Granica pomiędzy „rozrywką” a wprowadzeniem w błąd w tym przypadku jest niezmiernie cienka, obecność w mediach społecznościowych powoduje pewną dozę niepewności co do bezpieczeństwa wizerunku. Zdjęcie z wakacji czy film z urodzin opublikowany w sieci po dostaniu się w niepowołane ręce może spowodować preparację. Blisko 78% użytkowników Internetu w Polsce deklaruje obecność w jakimś serwisie społecznościowym (jak np. Instagram, LinkedIn)⁵.

Tworzenie wyżej przedstawionej technologii możliwe jest dla prawie każdego użytkownika internetowego za pomocą systemów AI. GAN (generatywna sieć przeciwstawna) funkcjonuje za pomocą generatora, który kreuje obrazy na realistyczne, jak i dyskryminatora, mającego za zadanie ocenę, czy grafika jest prawdziwa – ma na celu wykrycie oszustwa, podczas gdy generator dąży do oszukania. Działają na podstawie rywalizacji, dzięki czemu generator stale próbuje być coraz lepszy w oszukaniu dyskryminatora⁶. Pewien zbiór danych, trenowanie generatora, analiza dyskryminatora, udoskonalenia – tak w całkowitym uproszczeniu wygląda użycie GAN. Nie jest to jedyny sposób wytworzenia zmanipulowanych materiałów. Wykorzystywane są również autoenkodery, które zapamiętują dane wejściowe i dążą do ich rekonstrukcji. Przykładem zastosowania może być aplikacja DeepFaceLab, która umożliwia m.in. stworzenia twarzy B z mimiką A za pomocą enkodera i dekodera⁷. W zakresie przetwarzania głosu stosowane są zaawansowane narzędzia, takie jak iSpeech, które generują mowę na podstawie dowolnego tekstu, umożliwiając w ten sposób konwersję tekstu na dźwięk w sposób naturalny i precyzyjny.

System deepfake wykorzystuje głębokie uczenie się (*deeplearning*), mające zdolność do zapamiętywania w oderwaniu od pierwowzoru, w oparciu o wyselekcjonowane dane. Deeplearning jest częścią maszynowego uczenia się, które z kolei można podzielić ze względu na stopień ingerencji na: nadzorowane, częściowo nadzorowane, nienadzorowane, wzmocnione⁸. Przy tworzeniu deepfake najczęściej spotykamy się z uczeniem nadzorowanym, wówczas dane wejściowe i wyjściowe są „nadzorowane”, zadaniem ich jest nauka z określonym rezultatem. Możliwie groź-

⁵ CBSO, *Komunikat z badań „Korzystanie z Internetu 2024”*, nr 70/2024.

⁶ O.A. Paul, *Deepfakes Generated by Generative Adversarial Networks*, Georgia Southern University, 2021, <https://digitalcommons.georgiasouthern.edu/honors-theses/> [dostęp: 30.10.2025].

⁷ PyExplained, *FaceSwap Using Deepfakes!, AutoEncoders and Deepfakes Part 2/2*, YouTube, 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=zgbDLdmQMxg> [dostęp: 30.10.2025].

⁸ M. Więckowska, *AI, Machine learning, deep learning, etyka i rodo – jak to wszystko połączyć?*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji 2*, Warszawa 2022, s. 239–249.

niejsze przypadki wykorzystują techniki uczenia nienadzorowanego, które umożliwia modelom samodzielne odkrywanie struktury danych wejściowych i generowanie nowych, realistycznych przykładów bez oznaczeń. Nie ma w nim predefiniowanych schematów, algorytm sam decyduje i poszukuje regularności danych wejściowych⁹.

Skala zastosowań technologii jest zróżnicowana. Możliwości stosowania pozwalają dokonać typologii deepfake na wykorzystywane do: rozrywki, edukacji, dezinformacji, dyskredytacji¹⁰. Dalsza część artykułu koncentrować się będzie bardziej wokół negatywnych działań klasyfikacji.

2. Rozwój legislacji

Potrzeba regulacji pojawiła się wraz z wystąpieniem i nazwaniem technologii. Wątpliwości wokół możliwych dróg zabezpieczeń działań cyfrowych są obecne ze względu na specyfikę oraz szybkość i regularność zachodzących zmian. Rynek SI (dalej też AI) jest jednym z najszybciej rozwijających się sektorów¹¹. Internetowy charakter tej technologii sprawia, że jej zasięg jest ogólnosiwiatowy. Regulacje na poziomie krajowym powinny być sprzężone z unijnymi, aby zapewnić jednolity stopień ochrony. Ministerstwo Cyfryzacji w 2018 r. udostępniło założenia do strategii AI w Polsce, gdzie jednym z zawartych celów było zapewnienie prywatności i ochrony danych przy wprowadzaniu systemów SI. Kwestia zabezpieczenia prywatności oraz innych praw podstawowych była kluczowa od początku pojawienia się technologii¹². Rok później Komisja Europejska opublikowała wytyczne w zakresie etyki dotyczącej godnej zaufania sztucznej inteligencji. Zauważono, że sztuczna inteligencja przez cały cykl swojego działania powinna być: zgodna z prawem, etyczna oraz solidna, aby uznać ją za godną zaufania. Opracowywanie, wdrażanie, wykorzystywanie systemów SI powinno się odbywać zgodnie z wymogami dotyczącymi ochrony prywatności i zarządzania danymi¹³.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ I. Dąbrowska, *Deepfake. Nowy wymiar internetowej manipulacji*, The Central and Eastern European Online Library. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2023.

¹¹ J. Gołaczyński, *Liability for damage caused by AI*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo Nowych Technologii 3*, Warszawa 2023, s. 185.

¹² Założenia do strategii AI w Polsce. Plan Działań Ministerstwa Cyfryzacji, 2018, <https://www.gov.pl/web/ai/droga-polski-do-ai2> [dostęp: 30.10.2025].

¹³ Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji, *Wytyczne w zakresie etyki dotyczącej godnej zaufania sztucznej inteligencji*, 2019, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> [dostęp: 30.10.2025].

Przełomowa w zakresie uregulowań kwestii SI – określająca wytyczne dotyczące przyszłych działań, regulacji, inicjatyw – jest Biała Księga AI¹⁴. W zakresie prywatności określa m.in. ochronę danych osobowych jako fundament, niemogący funkcjonować w sprzeczności z obowiązującymi przepisami, tj. ustanowionymi przez RODO¹⁵. Ochrona prywatności to absolutny wymóg, systemy SI muszą od początku być projektowane w duchu *privacy by design* (prywatność już w fazie projektowania) i *privacy by default* (prywatność jako ustawienie domyślne)¹⁶. Zagwarantowanie wymaganego poziomu prywatności powinno odbywać się w zgodzie z Kartą praw podstawowych UE¹⁷. Biała Księga wskazuje, że SI może stwarzać nowe ryzyka dla praw podstawowych, w tym prawa do prywatności i ochrony danych osobowych. Podkreśla wysokie ryzyko, dotyczące nie samej technologii, ale głównie obszarów zastosowania. Deepfake, wykorzystywany m.in. do manipulowania opinią publiczną, podszywania się, szerzenia dezinformacji, będzie zakwalifikowany jako wysokie ryzyko, co do którego Biała Księga AI przewiduje wprowadzenie dodatkowych wymogów dotyczących zapewnienia przejrzystości algorytmów czy udokumentowanie działań systemu¹⁸. W 2024 r. wszedł w życie Data Act, który pośrednio dotyka także kwestii prywatności, pozwala na szersze posługiwanie się danymi pomiędzy np. użytkownikami, jednak jeżeli dane osobowe zostaną przekazane, należy uzyskać zgodę na ich dalsze wykorzystanie, zapewnić przetwarzanie w sposób nienaruszający prywatności, pozostający w zgodności z przepisami RODO¹⁹.

Wytyczne oraz ogólne kierunki rozwoju i funkcjonowania sztucznej inteligencji zostały określone w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej, które wyznaczają ramy bezpiecznego i etycznego wdrażania AI. Szczególną uwagę poświęcono

¹⁴ Komisja Europejska, *Biała Księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*, 2020, https://commission.europa.eu/document/d2ec4039-c5be-423a-81ef-b9e44e79825b_pl [dostęp: 30.10.2025].

¹⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), 2016, (Dz. Urz. UE L 119/1 z 04.05.2016 r.), <https://sip.lex.pl/#/act/68636690/2904611?-directHit=true&directHitQuery=rodo&searchPit=2026-02-09> [dostęp 09.02.2026], dalej jako RODO.

¹⁶ D. Lubasz, *Zasady legalności, przejrzystości i minimalizacji danych w ogólnym rozporządzeniu o ochronie danych osobowych w kontekście sztucznej inteligencji*, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020, s. 173.

¹⁷ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202/389 z 7.06.2016 r.), dalej jako KPP.

¹⁸ Komisja Europejska, *Biała Księga w sprawie sztucznej inteligencji...*

¹⁹ Art. 5 oraz art. 6 RODO.

identyfikacji wyzwań, jakie technologia ta stwarza w kontekście obowiązujących przepisów dotyczących odpowiedzialności cywilnej i prawnej. Pomimo tych wysiłków kwestia odpowiedzialności za działania AI wciąż budzi poważne wątpliwości natury prawnej i etycznej. Pewność prawa, jako fundament państwa prawa, stanowi gwarancje ochrony jednostki, zapewnia poczucie bezpieczeństwa oraz umożliwia skuteczne dochodzenie swoich praw. W odpowiedzi na te obawy Komisja Europejska przedstawiła projekt dyrektywy w sprawie odpowiedzialności za sztuczną inteligencję (AI Liability Directive – AILD), której celem jest dostosowanie ram prawnych do specyfiki systemów opartych na AI oraz wzmocnienie pozycji poszkodowanych podmiotów. Bezpieczeństwo oraz ochrona praw podstawowych pozostają fundamentalnymi filarami unijnego podejścia do regulacji technologii, w tym systemów sztucznej inteligencji. Niemniej jednak nawet najbardziej zaawansowane mechanizmy ochronne nie są w stanie całkowicie wyeliminować ryzyka powstania szkody. W tym kontekście znaczenie ma projektowana dyrektywa AILD, która także uzupełnia obowiązującą dyrektywę 85/374/EWG dotyczącą odpowiedzialności za produkty wadliwe. Dyrektywa przewiduje odpowiedzialność deliktową opartą na zasadzie winy, niezależnie od odpowiedzialności producenta na zasadzie ryzyka. Dyrektywa zmierza do ułatwienia dochodzenia roszczeń przez poszkodowanych, niezależnie od rodzaju szkody oraz tożsamości osoby poszkodowanej. Wśród uprawnionych do dochodzenia roszczeń wskazano nie tylko osoby bezpośrednio poszkodowane, ale również ich spadkobierców, ubezpieczycieli oraz przedstawicieli zbiorowych. Dyrektywa przewiduje szereg instytucji ułatwiających prowadzenie postępowań dowodowych, w tym obowiązek ujawniania dokumentów przez strony postępowania. Istotnym ułatwieniem dla powodów jest również wprowadzenie wrzuszalnego domniemania związku przyczynowego między winą a powstałą szkodą – o ile można uznać, że błąd systemu AI prawdopodobnie wynikał z zawinienia po stronie użytkownika lub dostawcy systemu. Dyrektywa rozróżnia zakres odpowiedzialności w zależności od roli podmiotu – inne reguły odnoszą się do dostawców systemów wysokiego ryzyka, inne zaś do ich użytkowników. Kluczowe jest jednak to, że w każdym przypadku powód zobowiązany jest do wykazania winy. Nowe przepisy nie modyfikują ogólnych zasad odpowiedzialności cywilnej obowiązujących w poszczególnych państwach członkowskich UE, lecz wprowadzają mechanizmy procesowe, które mają usprawnić egzekwowanie roszczeń związanych z funkcjonowaniem systemów AI²⁰.

²⁰ Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (AILD), 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0496> [dostęp: 30.10.2025].

Warto zaznaczyć, że omawiana dyrektywa znajduje się obecnie na etapie procedury legislacyjnej. Mimo to stanowi ona pierwszą tego rodzaju próbę uregulowania odpowiedzialności cywilnej związanej ze sztuczną inteligencją na poziomie UE. Jej postanowienia są ściśle powiązane z rozporządzeniem AI Act, które weszło w życie w 2024 r., a jego przepisy będą sukcesywnie obowiązywać od 1 stycznia 2025 r. Rozporządzenie to koncentruje się na działaniach prewencyjnych, podczas gdy dyrektywa przewiduje środki podejmowane po zaistnieniu szkody. Prawo klasyfikuje systemy AI na cztery grupy: wysokiego ryzyka, o ograniczonym i minimalnym wpływie oraz te, które będą zakazane w UE (systemy nieakceptowalne). Modele, które nie stwarzają ryzyka systemowego, jak chatboty czy gry, będą objęte minimalnymi wymaganiami, głównie dotyczącymi przejrzystości, aby użytkownicy zdawali sobie sprawę, że mają do czynienia ze sztuczną inteligencją. Wysokie ryzyko będzie wiązało się z wprowadzeniem dodatkowych środków bezpieczeństwa, zmanipulowane treści, tj. deepfake, muszą być wyraźnie oznakowane²¹. Etykietowanie treści jako „wygenerowane za pomocą AI” będzie obowiązkiem. Jednak już dziś, przeglądając np. TikToka lub Instagram, możemy spotkać się z tym oznaczeniem materiałów. Wypełniać będzie funkcję informacyjną, umożliwiając użytkownikom i odbiorcom treści identyfikację, że mają styczność z rozwiązaniem opartym na AI. Stanowi ono jeden z podstawowych mechanizmów zwiększających transparentność oraz może ułatwiać przypisanie odpowiedzialności. Jego skuteczność będzie uzależniona od faktycznego posługiwania się i realizowania²².

Przy tym należy zastanowić się nad kwestią **automatycznego etykietowania treści**. Platformy zaczynają wdrażać praktyki polegające na mechanicznym wykrywaniu i oznaczaniu za pomocą sztucznej inteligencji treści. Praktyka ta nie polega na biernym weryfikowaniu zgłoszeń użytkowników, ale na aktywnym oraz algorytmicznym ingerowaniu w sposób, w jaki deepfake prezentowane są w przestrzeni publicznej. Wspominany wyżej obowiązek oznaczania materiałów przez ich twórców jest już stopniowo praktykowany, natomiast automatyczne etykietowanie przez platformy stanowi kolejny etap, ingerujący w ochronę prywatności. Mechanizm ten zakłada przekazanie platformom decyzyjności w zakresie tego, które treści zostaną uznane za zmanipulowane. Sytuacja ta może doprowadzić do pojawienia się nowych wątpliwości na tle prawnym, tj. oznaczenia treści autentycznych jako zmanipulowanych, co w konsekwencji może wpłynąć na renomę czy prywatność jed-

²¹ Art. 50 AI Act.

²² K. Zieliński, *op. cit.*, s. 158.

nostki, jak i kwestie odpowiedzialności za błędne oznaczenia. Deklarowana ochrona w przypadku błędu sama staje się zagrożeniem. Zarówno publikowana zawartość, jak i nasz wizerunek mogą pozostawać pod wpływem decyzji systemu, który, jako twór technologiczny, nie jest i nie będzie całkowicie wolny od błędów. W takim przypadku powstaje ryzyko utraty kontroli nad własnym wizerunkiem, dodawanymi materiałami, jak i możliwość nowego rodzaju naruszenia dotyczącego algorytmicznego przypisania fałszywości.

W obliczu opisanej sytuacji zasadne wydaje się rozważenie ram prawnych, które uwzględniałyby odpowiedzialność za automatyczne decyzje klasyfikacyjne podejmowane przez systemy sztucznej inteligencji, a także zapewniałyby skuteczne środki ochrony prawnej dla dotkniętych ich skutkami. W tym kontekście niezbędna staje się szczegółowa analiza zakresu odpowiedzialności za szkody spowodowane przez AI – zarówno po stronie producenta, dostawcy platformy, jak i ewentualnie samego systemu. Zagadnienie to rodzi nowe wyzwania prawne i wymaga adekwatnych rozwiązań normatywnych, uwzględniających specyfikę autonomicznych i nieprzewidywalnych procesów decyzyjnych charakterystycznych dla technologii opartych na sztucznej inteligencji.

3. Prywatność

W obecnych realiach prawa człowieka są szczególnie narażone na naruszenia związane z postępującą cyfryzacją, rozwojem technologii, przetwarzaniem danych osobowych na masową skalę, jak i coraz powszechniejszą dezinformacją, mającą swoje źródło w przestrzeni internetowej. Prawo do poszanowania życia prywatnego gwarantuje m.in. art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.²³, art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.²⁴, art. 7 KPP. Skorelowane z nim jest prawo do ochrony danych osobowych, najpełniej wyrażone w RODO oraz art. 8 KPP, czy prawo do ochrony wizerunku, którego uregulowania możemy znaleźć m.in. w prawie autorskim. Sztuczna inteligencja powinna być wytwarzana przede wszystkim w zgodzie z aktami prawnymi, zwłaszcza gwarantującymi podstawowe prawa każdego czło-

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej jako Konstytucja RP.

²⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej jako EKPC.

wieka²⁵. Naruszenie ochrony danych osobowych może skutkować naruszeniem prawa do prywatności, spowodowanym ujawnieniem danych osobom nieuprawnionym, czy poprzez utratę kontroli nad danymi, które mogą być następnie wykorzystane do kradzieży tożsamości²⁶. W sytuacji gdy sporządzanie nagrań, fotografii lub innych form rejestracji odbywa się za wyraźną zgodą osób zainteresowanych, stanowi ono formę rozrywki lub ekspresji twórczej, mieszczącą się w granicach zasady legalności oraz przejrzystości działań²⁷. Współczesne technologie informacyjne generują poważne zagrożenia dla różnych wymiarów prywatności jednostki. W szczególności dotyczy to prywatności informacyjnej oraz decyzyjnej, które – jak zauważa M. Lamzinga – stanowią dwa komplementarne i wzajemnie uzupełniające się aspekty ochrony autonomii osobistej. Prywatność informacyjna odnosi się do prawa jednostki do kontroli nad własnymi danymi osobowymi, natomiast prywatność decyzyjna oznacza swobodę podejmowania decyzji bez zewnętrznej ingerencji. Dostęp do danych osobowych może znacząco wpływać na sposób, w jaki jednostka kształtuje swoje wybory, co wskazuje na ścisłą zależność między oboma wymiarami prywatności²⁸. Gromadzenie, wymiana i eksploatacja danych są zagrożeniem dla obu typów. Trafną typologię naruszeń prywatności zaproponował W. Prosser, przywołany przez E. Milczarek w publikacji *Prywatność wirtualna. Unijne standardy do ochrony prywatności w Internecie*. Wyróżnił on cztery podstawowe formy naruszeń: ingerencję w sferę życia prywatnego, nieuprawnione ujawnienie informacji, rozpowszechnianie nieprawdziwych danych oraz naruszenie tożsamości, w tym wizerunku. Klasyfikacja ta pozostaje aktualna również w kontekście wyzwań, jakie niesie ze sobą funkcjonowanie w przestrzeni cyfrowej. Współczesne zagrożenia w środowisku wirtualnym nie tylko powielają te znane z rzeczywistości offline, ale także intensyfikują i poszerzają o nowe formy ryzyka, jak np. generowanie treści typu deepfake czy nieuprawnione wykorzystanie danych biometrycznych. Tego rodzaju działania mogą prowadzić nie tylko do naruszeń prawa, lecz także do głębokich konsekwencji psychologicznych i emocjonalnych dla osób, których dotyczą.

²⁵ B. Oręziak, *Prawa człowieka jako determinanta sztucznej inteligencji? Propozycja kryteriów i dyrektyw zastosowania sztucznej inteligencji do użytku praktycznego*, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *op. cit.*, s. 204.

²⁶ P. Fajgielski, *Naruszenie ochrony danych osobowych – wybrane zagadnienia prawne*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński, *Prawo sztucznej inteligencji 2*, Warszawa 2022, s. 140.

²⁷ Art. 6 ust. 1 lit. a w zw. z art. 5 ust. 1 lit. a RODO.

²⁸ E. Milczarek, *Prywatność wirtualna. Unijne standardy ochrony prawa do prywatności w Internecie*, Warszawa 2020, s. 27.

Wobec zagrożeń związanych z naruszeniami prywatności w środowisku cyfrowym istotne znaczenie zyskują regulacje zawarte w Kodeksie cywilnym, w szczególności art. 23 w zw. z art. 24 ustawy z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny²⁹, odnoszące się do ochrony dóbr osobistych. Pojawia się pytanie, czy naruszenia mające miejsce w przestrzeni internetowej mieszczą się w zakresie zastosowania tych przepisów³⁰. Zgodnie z stanowiskiem judykatury art. 23 k.c. ma charakter otwarty, co umożliwi adaptację jego treści do nowych form naruszeń, w tym również tych dokonanych za pośrednictwem środków elektronicznych, jednak nie wolno dowolnie uznawać za dobra osobiste przymiotów, które nimi nie są³¹. Technologia deepfake, w zależności od treści generowanych materiałów, może prowadzić do naruszenia różnych dóbr osobistych chronionych na gruncie prawa cywilnego. Może ona ingerować w prawo do wizerunku – zwłaszcza gdy przedstawia osobę w sposób ludzako przypominający rzeczywisty wygląd bez jej wiedzy i zgody. Może również naruszać cześć i dobre imię, jeżeli wygenerowane materiały godzą w powagę, reputację bądź przedstawiają daną osobę w sytuacjach ośmieszających, uwłaczających lub nieprawdziwych.

W sferze prywatności zagrożenie pojawia się wówczas, gdy treści ingerują w życie osobiste jednostki, ujawniając fikcyjne, intymne lub kompromitujące sytuacje. Naruszenie tożsamości może mieć miejsce, gdy dochodzi do podszywania się pod daną osobę i przypisywania jej określonych zachowań, poglądów lub cech³². Szczególnie rażące są przypadki, w których materiały typu deepfake są publikowane bez zgody osoby przedstawionej, prezentując fikcyjne sytuacje o charakterze obraźliwym, seksualnym czy kompromitującym. Tego rodzaju zdarzenia mogą stanowić naruszenie nie tylko Kodeksu cywilnego, ale również prowadzić do odpowiedzialności karnej: zniesławienia (art. 212 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny³³), zniewagi (art. 216 k.k.) czy przestępstw przeciwko ochronie danych osobowych (rozdział XXXIII k.k.). Ochrona przed zjawiskiem

²⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 ze zm.), dalej jako k.c.

³⁰ M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, 2025, <https://sip.lex.pl/#/> [dostęp: 30.10.2025].

³¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 17 marca 2017 r., I ACa 1589/16.

³² A. Popławski, K. Pawlak, *Deepfake – współczesne zagrożenie dla polityki i mediów. Czym jest deepfake?*, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2024, <https://beton20.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/135/2024/06/Arkadiusz-Poplawski-i-Kamil-Pawlak-Deepfake-wspolczesne-zagrozenie-dla-polityki-i-mediow.pdf> [dostęp: 30.10.2025].

³³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), dalej jako k.k.

deepfake wymaga nie tylko skutecznego stosowania istniejących regulacji prawnych, lecz także ich dynamicznej interpretacji w kontekście postępującej cyfryzacji relacji społecznych³⁴.

4. Odpowiedzialność

W tradycyjnym systemie prawa cywilnego odpowiedzialność za szkody opiera się na zasadzie winy lub ryzyka. W sytuacji gdy szkoda zostaje spowodowana przez osobę fizyczną lub prawną, osoba poszkodowana może domagać się rekompensaty na gruncie przepisów prawa cywilnego – odpowiednio na podstawie winy sprawcy (np. niedbalstwa) bądź odpowiedzialności niezależnej od winy, jak ma to miejsce w przypadku prowadzenia działalności (np. szkody wyrządzone przez maszyny)³⁵. Tradycyjne konstrukcje odpowiedzialności cywilnej w spotkaniu z nowymi technologiami mogą okazywać się niewystarczające. Wina czy intencjonalność systemu obecnie są niemożliwe do wykazania, przy tym klasyczny reżim odpowiedzialności nie znajdzie tu zastosowania. Powoduje to potrzebę znalezienia alternatywnych modeli prawnych, które biorą pod uwagę specyfikę sztucznej inteligencji. Jednym z proponowanych rozwiązań jest obarczenie odpowiedzialnością za skutki działania sztucznej inteligencji jej producentów lub twórców. W takim przypadku podmiot projektujący algorytm odpowiadałby za szkody, gdy oprogramowanie funkcjonowało zgodnie z założeniami, jednak w trakcie eksploatacji zadziało w sposób nieprzewidziany, prowadząc do powstania szkody³⁶. Takie podejście może być uzasadnione poprzez porównanie do odpowiedzialności za produkt niebezpieczny. Jeżeli system sztucznej inteligencji stanowi zagrożenie dla użytkownika lub otoczenia, nawet potencjalne, producent powinien ponosić odpowiedzialność za szkody zarówno materialne, jak i niematerialne. Inną opcją jest przypisanie odpowiedzialności operatorowi lub użytkownikowi systemu, który sprawuje nad nim władzę. W takim modelu odpowiedzialność powstaje, jeżeli naruszono obowiązki w obszarze obsługi bądź nadzoru, co rodzi szkodę³⁷. Rozważa się również zastosowanie modelu odpowiedzialności opartego na ryzyku, stosowanego w przypadku działalności o pod-

³⁴ D. Flisak, *O nielatwym wyznaczaniu granic rzeczywistości przez AI Act: zasada transparentności, deepfake*, „Prawo Nowych Technologii” 2024, nr 1, s. 43–46.

³⁵ Art. 415, art. 435 k.c.

³⁶ A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021, s. 30.

³⁷ *Ibidem*, s. 98–99.

wyższonym niebezpieczeństwie. Tutaj korzystanie z autonomicznych systemów sztucznej inteligencji traktowane byłoby jako działalność obarczona ryzykiem, a odpowiedzialność przypisywana podmiotowi, który wdraża i eksploatuje daną technologię – niezależnie od winy³⁸.

5. Problematyka sprawstwa, autorstwa i rozpowszechniania

Odbiorca treści typu deepfake ma do czynienia z finalnym, przetworzonym materiałem audiowizualnym, który jest efektem złożonego procesu produkcyjnego. Używanie gotowej treści wymaga połączenia elementów składowych, tj. m.in. fotografii, nagrania, głosówki – stanowiących materiał źródłowy dla dalszego przetwarzania. Główną rolę odgrywa także oprogramowanie oparte na technologii SI, zdolne do analizowania, przekształcania i generowania nowych treści na podstawie dostarczonych danych. Nie bez znaczenia pozostaje także czynnik intencjonalny – inicjatywa podmiotu podejmującego działania, która może mieć różne podłoże. Jako sprawcę można zakwalifikować osobę lub zespół, który rzeczywiście tworzy deepfake.

Jeżeli chodzi o autorstwo samego deepfake, należy odnieść się do rozważań o przyznaniu sztucznej inteligencji osobowości prawnej. Gdyby zakwalifikować AI jako autora, wówczas mogłaby ponosić odpowiedzialność, jednak obecnie przeważają poglądy o braku takiej możliwości³⁹. W świetle obowiązujących regulacji, zwłaszcza ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, utwór może być przedmiotem ochrony wyłącznie wtedy, gdy stanowi rezultat działalności twórczej człowieka (art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych)⁴⁰. Za autora uznałabym podmiot inicjujący, dostarczający dane wejściowe bądź zlecający wykonanie.

Rozpowszechnianie oznacza publiczne udostępnianie lub przekazywanie innym użytkownikom. W świetle prawa osoba, która publikuje lub przekazuje materiały powstałe bez zgody przedstawionego, może ponieść odpowiedzialność. Przestrzeń internetowa charakteryzuje się globalnym i transgranicznym zasięgiem, co znacząco utrudnia stosowanie klasycznych mechanizmów prawnych, zakorzenionych w systemach krajowych. Państwa mają jedynie ograniczoną moż-

³⁸ M. Wałachowska, *Sztuczna inteligencja a zasady odpowiedzialności cywilnej*, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *op. cit.*, s. 62–68.

³⁹ J. Gołaczyński, *op. cit.*, s. 188.

⁴⁰ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 1994 r. Nr 24, poz. 83), art. 1 ust. 1.

liwość kontrolowania działań swoich obywateli online, zwłaszcza gdy korzystają oni z usług zarejestrowanych w innych krajach lub ukrywają swoją tożsamość przy pomocy technologii (np. VPN)⁴¹. Dodatkowym wyzwaniem jest rozmycie granic prywatności w percepcji jednostek korzystających z sieci. Online trudno precyzyjnie wyznaczyć, jakie informacje, w jakim zakresie i wobec kogo mogą być bezpiecznie ujawniane. Wiele osób nie dostrzega, że każda forma aktywności w sieci pozostawia ślad – często trwałe, trudny do usunięcia i podatny na wtórne wykorzystanie. Do nadmiernego ujawniania danych osobowych skłaniają m.in. takie czynniki, jak potrzeba podtrzymania relacji, uczestnictwo w mediach społecznościowych czy akceptacja społeczna⁴². W efekcie tego procesu dochodzi do zanikania granic prywatności – zarówno prawnie, jak i w psychologicznym wymiarze. Z jednej strony użytkownicy sami przesuwają „granice”, publikując dużą ilość danych. Z drugiej – systemy internetowe, w tym algorytmy i platformy, intensyfikują rozpowszechnianie tych informacji. Teoretycznie możliwe jest rozróżnienie wyżej wymienionych ról, w praktyce granice między nimi mogą się zacierać. Istnieje możliwość, aby jedna osoba pełniła wszystkie te funkcje jednocześnie, co może prowadzić do trudności w przypisaniu odpowiedzialności za określone działania w kontekście prawa.

6. Interes prywatny a interes publiczny

Stopień ochrony prywatności często zależy w dużej mierze od roli, jaką dana osoba pełni w społeczeństwie. W przypadku osób publicznych należy zauważyć, że granica dopuszczalnego wykorzystania wizerunku jest zdecydowanie szersza niż w przypadku osób prywatnych. Większa częstotliwość ingerencji w ich sferę prywatną często bywa uzasadniona pełnionymi funkcjami społecznymi i zawodowymi, które wiążą się z większą ekspozycją publiczną⁴³. Jednakże niedopuszczalne nadużycia podlegają takim samym sankcjom prawnym jak w odniesieniu do innych jednostek. Nowe technologie zdecydowanie ułatwiają codzienne funkcjonowanie, niosą jednak istotne ryzyko naruszeń prawa do prywatności. Należy jednak pamiętać, że prywatność nie ma charakteru absolutnego – może zostać ograniczona ze względu na inne wartości konstytucyjne, takie jak bezpieczeństwo publiczne czy

⁴¹ E. Milczarek, *op. cit.*, s. 74.

⁴² *Ibidem*, s. 24.

⁴³ *Ibidem*, s. 23.

interes ogólny. W kontekście tym wykorzystanie technologii deepfake, np. do celów śledczych, może znaleźć uzasadnienie, o ile będzie zgodne z obowiązującymi przepisami prawa. Ochrona prywatności nie sprowadza się do całkowitego zakazu wglądu w życie jednostki, lecz opiera się na budowaniu świadomości zagrożeń, tworzeniu ram prawnych oraz powoływaniu instytucji nadzorczych, które zapewniają skuteczne egzekwowanie przepisów. Każdorazowe odwołanie do interesu publicznego jako podstawy ingerencji w prywatność powinno być analizowane z uwzględnieniem treści obowiązujących ustaw, charakteru działania organu, jak i aktualnych norm społecznych.

W kontekście ograniczania prywatności w imię interesu publicznego warto przywołać cztery kryteria przedstawione przez Amitaia Etzioniego, które mogą służyć jako wytyczne przy ocenie zasadności takiej ingerencji: ingerencja musi odpowiadać na rzeczywiste udokumentowane zagrożenie, zagrożenie powinno mieć charakter masowy, nie hipotetyczny, należy w pierwszej kolejności stosować środki nieinwazyjne, interwencja powinna być jak najmniej uciążliwa i ograniczać się do minimum niezbędnego do osiągnięcia celu, przy jednoczesnym minimalizowaniu skutków ubocznych dla równości i praw jednostki⁴⁴.

Podsumowanie

Wyzwania związane z postępującą cyfryzacją społeczeństwa będą jedynie narastać, a potrzeby współczesnej ludzkości – zarówno technologiczne, jak i społeczne – nie ulegną zmniejszeniu. W związku z tym konieczne jest tworzenie spójnych, dynamicznych i przemyślanych ram legislacyjnych, które będą w stanie nadążyć za tempem zmian technologicznych. Szczególny nacisk należy położyć na to, by tworzone prawo miało na względzie przede wszystkim dobro człowieka, nie ograniczając przy tym potencjału rozwojowego innowacyjnych sektorów, takich jak sztuczna inteligencja. Jednocześnie kwestie budzące szczególną wrażliwość społeczną – w tym problematyka ochrony prywatności – powinny być traktowane z najwyższą starannością. Nie może to jednak odbywać się kosztem wolności twórczej ani prowadzić do przypadkowych nadużyć, takich jak błędne oznaczenia mogące godzić w dobre imię jednostki. Konieczne jest wypracowanie zrównoważonego modelu legislacyjnego, który będzie elastyczny, ludzkocentryczny i odporny na presję

⁴⁴ A. Mednis, *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Warszawa 2006.

doraźnych interesów. Wówczas możliwe będzie zapewnienie równowagi między ochroną jednostki a stymulowaniem rozwoju technologicznego, który ma szansę realnie poprawić jakość życia społeczeństw na całym świecie. Uważam, że obecne rozwiązania są wprowadzane w sposób zbyt opieszale, a niedostateczne przewidywanie potencjalnych negatywnych konsekwencji działania sztucznej inteligencji ingeruje w prywatność jednostki, czyniąc ją niejako „niewolnikiem” niemal „bezkarnego” systemu.

Bibliografia

Źródła

- CBSO, Komunikat z badań „Korzystanie z Internetu 2024”, nr 70/2024,
Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202/389 z 7.06.2016 r.).
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm).
Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz. Urz. UE L 119/1 z 4.05.2016 r.).
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2854 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie zharmonizowanych przepisów dotyczących sprawiedliwego dostępu do danych i ich wykorzystywania oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2017/2394 i dyrektywy (UE) 2020/1828 (akt w sprawie danych), [Data Act], 2023, (Dz. Urz. UE L 2023/2854 z 22.12.2023 r.).
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji) (Dz. Urz. UE L 1689/24 z 12.07.2024 r.).
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 r. Nr 16, poz. 93).
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).
Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 1994 r. Nr 24, poz. 83).
Wyrok SA w Krakowie z dnia 17 marca 2017 r., I ACa 1589/16.

Literatura

- Chłopecki A., *Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021.
Czapska M., *Akt o sztucznej inteligencji a walka z dezinformacją – przegląd wybranych obowiązków dostawców i podmiotów stosujących systemy AI*, „Prawo Nowych Technologii” 2024, nr 1.

- Dąbrowska I., *Deepfake. Nowy wymiar internetowej manipulacji*, The Central and Eastern European Online Library, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2023.
- Fajgielski P., *Naruszenie ochrony danych osobowych – wybrane zagadnienia prawne*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji 2*, Warszawa 2022.
- Flisak D., *O nielatwym wytaczaniu granic rzeczywistości przez AI Act: zasada transparentności, deepfake*, „Prawo Nowych Technologii” 2024, nr 1.
- Gołaczyński J., *Liability for damage caused by AI*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii 3*, Warszawa 2023.
- Lubasz D., *Zasady legalności, przejrzystości i minimalizacji danych w ogólnym rozporządzeniu o ochronie danych osobowych w kontekście sztucznej inteligencji*, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
- Mednis A., *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Warszawa 2006.
- Milczarek E., *Prywatność wirtualna. Unijne standardy ochrony prawa do prywatności w Internecie*, Warszawa 2020.
- Oręziak B., *Prawa człowieka jako determinanta sztucznej inteligencji? Propozycja kryteriów i dyrektyw zastosowania sztucznej inteligencji do użytku praktycznego*, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
- Wałachowska M., *Sztuczna inteligencja a zasady odpowiedzialności cywilnej*, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
- Więckowska M., *AI, Machine learning, deep learning, etyka i RODO – jak to wszystko połączyć?*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji 2*, Warszawa 2022.
- Zieliński K., *Technologia w służbie przestępczości: analiza zjawiska deepfake i jego wpływu na cyberbezpieczeństwo*, [w:] A. Gryszczyńska, G. Szpor, W.R. Wiewiórowski (red.), *Internet. Solidarność cyfrowa. Digital Solidarity*, Warszawa 2024.

Internet

- Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, 2025, <https://sip.lex.pl/#/> [dostęp: 30.10.2025].
- Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji, *Wytyczne w zakresie etyki dotyczącej godnej zaufania sztucznej inteligencji*, 2019, <https://digital-strategy.cc.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> [dostęp: 30.10.2025].
- Komisja Europejska, *Biała Księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*, 2020, https://commission.europa.eu/document/d2ec4039-c5be-423a-81ef-b9e44e79825b_pl [dostęp: 30.10.2025].
- NASK PIB, *Przestępcy wykorzystują wizerunek Igi Świątek, Przykłady materiałów deepfake cz. 4*, YouTube, 2024, <https://youtu.be/Xe8KgpdrWzU?t=19> [dostęp: 30.10.2025].
- Paul O.A., *Deepfakes Generated by Generative Adversarial Networks*, Georgia Southern University, 2021, <https://digitalcommons.georgiasouthern.edu/honors-theses/> [dostęp: 30.10.2025].
- Popławski A., Pawlak K., *Deepfake – współczesne zagrożenie dla polityki i mediów. Czym jest deepfake?*, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2024, <https://beton20.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/135/2024/06/Arkadiusz-Poplawski-i-Kamil-Pawlak-Deepfake-wspolczesne-zagrozenie-dla-polityki-i-mediow.pdf> [dostęp: 30.10.2025].

Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Adapting Non-Contractual Civil Liability Rules to Artificial Intelligence (AILD), 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0496> [dostęp: 30.10.2025].

PyExplained, *FaceSwap Using Deepfakes!, AutoEncoders and Deepfakes Part 2/2*, YouTube, 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=zgbDLdmQMxg> [dostęp: 30.10.2025].

Założenia do strategii AI w Polsce. Plan Działań Ministerstwa Cyfryzacji, 2018, <https://www.gov.pl/web/ai/droga-polski-do-ai2> [dostęp: 30.10.2025].

Deepfake and its impact on privacy

Abstract

The aim of this article is to highlight the necessity of protecting privacy in an era of increasing media influence of human life, especially in the area of deepfake technology. It points out that automatic systems for marking content as AI-generated can make mistakes and that there are no clear rules for dealing with such errors. Furthermore, it discusses the lack of legal regulations on who is responsible for harm caused by artificial intelligence and examines both the existing and proposed legislation relevant to this issue.

Keywords

deepfake, technology, privacy, artificial intelligence, image and audio manipulation, online identity, privacy violation, European Union Law.